

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

Tiesību bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Aleksandrs Ozoliņš

Stud.apl.Nr. ao09014

**VADOŅA VARAS JURIDISKAIS NOSTIPRINĀJUMS
XX.gs. STARPKARU LAIKĀ AUTORITĀRĀS UN
TOTALITĀRĀS VALSTĪS
BAKALaura DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr.iur, Prof.

Sanita Osipova

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Vadoņa vara no demokrātisku valstu viedokļa skaitās par juridiski nepamatotu, jo šīs valstis neatbilst demokrātiskam principam. Šī problēma ir aktuāla, jo pirmkārt pasaulē pastāv liels valstu skaits, kurās vara pieder vadonim un tās attīstījās pēc modeļiem, kuri tiek aprakstīti un izpētīti šajā bakalaura darbā. Šo valstu vadoņu vara rada šaubas attiecībā uz to leģitimitāti, kas var novest pie starptautiskām sankcijām, kā arī karam. Darba autora mērķis ir analizēt teorijas un vēsturiskos piemērus Eiropā attiecībā uz harizmātisko varu ar mērķi pierādīt, ka vadoņa vara var būt juridiski pamatota, tomēr juridiskais pamatojums nav šīs varas obligāta īpašība.

Darba gaitā autors nonāk pie secinājuma, ka vadoņa vara var būt juridiski pamatota un pierāda to ar teorijām un vēstures piemēriem, kā arī secina, ka likumiska vadoņa vara var parādīties valstī ar jebkuru pārvaldīšanas formu, bet ar noteiktiem nosacījumiem.

ANNOTATION

A country leaded by a chief is de jure unjustified from the point of view of democratic countries, because those kinds of countries do not comply with democratic principles. This is a pressing problem, because there are a lot of countries, which are leaded by a chief and that have developed according to the models, which are analyzed in this bachelor work. The legitimacy of those countries arouses doubts, which can lead to international sanctions and can also lead to war. The objective of this work is to analyze theories and history examples of chief power in countries. The goal of this analysis is to proof, that chief power can be justified de jure, however this criteria is not the main criteria in the given problem.

Author comes to a conclusion, that chief power can be justified de jure and proves that with theories and historical examples. Also author comes to a conclusion, that justified chief power can be in country with any possible leading form, however there are few conditions, that must exist.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	4
Jēdzieni.....	6
1. Valsts pārvalde un harizmātiskās varas nesējs.....	7
1.1. Valsts pārvaldes modeļi.....	7
1.2. Harizmas jēdziens un harizmātiskā vara.....	10
1.3. Darba hronoloģisko robežu apskats.....	16
2. Staļiniskā PSRS.....	18
3. Hitleriskā Vācija.....	23
4. Ulmaņa Latvija.....	29
5. Musolīni Itālija.....	32
6. Franko Spānija.....	36
Kopsavilkums.....	39
Izmantotā literatūra un avoti.....	41

IEVADS

Mūsdienās Eiropas valstis attīstās demokrātiskā ceļā. Demokrātiskās vērtības ir nostiprinātas valsts konstitūcijā, likumos, kā arī starptautiskajos tiesību avotos.

Divdesmitā gadsimta Eiropa, starpkaru periodā, arī devās demokrātijas virzienā. Tomēr tieši šajā periodā, Eiropā parādījās autoritārie un totalitārie režīmi, kuros valdīja spilgtākie un harizmātiskie līderi pasaules vēsturē. Tik straujas izmaiņas valsts pārvaldes sistēmā nevarēja neietekmēt tiesību aktus, īpaši konstitūcijas, ignorējot vai grozot tās; pastāv arī iespēja, ka vadoņa rīcība pārkāpj normatīvos aktus. Kā arī šīs izmaiņas ietekmēja tiesību aktu jaunradi, kuriem vajadzēja juridiski nostiprināt jaunu vadoņa varu.

Darba autors savā darbā izpēta metodes un paņēmienus, ar kuriem vadoņa vara tika juridiski pamatota un šo metožu un paņēmienu atbilstību konkrētiem tiesību avotiem, kuri bija spēkā konkrētās valstīs, minētā periodā.

Bakalaura darba mērķis ir atbildēt uz jautājumu – kā laika posmos starp diviem pasaules kariem Eiropas totalitārie un autoritārie līderi mainīja valsts tiesību pamatus. Vadoņa nākšana pie varas ir revolucionāra tipa notikums, līdz ar to šim procesam ir ļoti grūti neiziet no likuma rāmjiem.

Šis jautājums ir aktuāls arī mūsdienās, jo demokrātijai, kā pārvaldīšanas sistēmai ir zināmas problēmas saistībā ar sistēmas dārdzību, birokrātijas uzplaukumu un lēnu lēmumu pieņemšanas mehānismu. Vai ir iespējams likumiski atteikties no demokrātijas, vai autoritārie un totalitārie režīmi ir nelikumīgi pēc savas būtības. Šī tēma ir aktuāla arī tāpēc, ka pasaulē pastāv daudz vadoņu varas valstis, un to juridiskais pamatojums ir apšaubāms, kas rada starptautiskas problēmas, šis pētījums palīdzēs izprast šo jautājumu. Latvija šo tēmu ir pētījusi attiecībā uz Hitlera, Staļina un Ulmaņa modeļiem, tomēr šie pētījumi vairāk bija orientēti uz režīma pastāvēšanas īpašībām, represijām un upuru analīzi, šie pētījumi tika veikti vairāk nekā 20 gadus atpakaļ un lielāka daļa no tiem Padomju Savienības laikos. No juridiskā aspekta vadoņa pienākšana pie varas Latvijā nav nopietni pētīta, līdz ar ko šī darba tēmas pētījums ir aktuāls.

Darba gaitā autors analizē apstākļus, kuri ir labvēlīgi, lai parādītos vadoņa vara, kā arī piemērotākus valsts pārvaldes modeļus. Šis pētījums palīdzēs izveidot pareizus secinājumus attiecībā uz vadoņa varas pozitīvām un negatīvām īpašībām, kā arī palīdzēs izveidot metodes ar kurām vadoņa vara būs stabilāka un drošāka. Viens no galvenajiem šī darba postulātiem – vadonis ir harizmātiska persona, līdz ar to darba autors plaši analizē teorijas par harizmātisku personību. Harizmātiski līderi pastāvēja visā pasaules vēstures garumā, līdz ar ko tās analīze palīdz saprast un prognozēt vadoņus mūsdienās.

Darba autors analizēs juridiska pamatojuma nepieciešamību šī varas stabilai pastāvēšanai, darba gaitā tiks pētīts jautājums par varas leģitimitāti, kā nepieciešamu faktoru vadoņu varas pastāvēšanai.

Bakalaura darbā autoram ir divi galvenie uzdevumi: pirmais - analizēt teorijas par vadoņa varu attiecība uz to juridisko pamatojumu, pēc iespējas plašāk un daudzpusīgāk atklājot vadoņa varas parādīšanās un pastāvēšanas veidojošos faktorus. Otrkārt analizēt konkrētus tiesību avotus saistībā ar definēto tematu, salīdzinot tos ar mērķi atrast kopējos faktorus, kuri ietekmēja šo režīmu juridisko pamatojumu, atrādot nepilnības un pārkāpumus konkrētos modeļos.

Darba autors izvēlējās konkrētus modeļus, jo tie attīstījās vienā laika posmā, bet ar dažādām valsts struktūrām; visi modeļi attīstījās dažādi, tomēr darba autors izvērtējot tos izdalīja kopīgas īpašības un atsevišķi analizēja katru modeli no juridiskā pamatojuma viedokļa. Analīzei darba autors izmanto valsts konstitūcijas un citus normatīvos aktus, kuri tika pieņemti vadoņa nākšanā pie varas.

Darba autors izmanto savai izpētei zinātnieku darbus, kuros tiek pētīts, izvirzīts jautājums, analizējot tos hronoloģiskā secībā, darba autors arī analizē avotus, kuros tiek pētīts vēsturiskais posms starp pirmo un otro pasaules karu. Tiek izmantotas vadoņu personīgās atziņas, memuāri. Valstu analīzei darba autors izmanto avotus kuri pēta valsts zinātni.

Zinātniskās pētniecības metodes darbā tiek izmantotas, lai sasniegtu izvirzītos mērķus un uzdevumus. Darba pamatā tiek pielietotas šādas zinātniskās pētniecības metodes – analītiskā metode, salīdzinošā metode un vēsturiskā metode. Analītiskā metode tiek izmantota visa darba gaitā un darba autora secinājumi un vērtējumi ir balstīti uz analīzes pamatu. Salīdzinošā metode ir piemērota salīdzinot dažādu autora atzinumus par noteiktu tematu, kā arī salīdzinot dažādus vēsturiskos modeļus. Vēsturiskā pētniecības metode ir nepieciešama, lai analizētu noteiktus vadoņa varas modeļus, nepieciešams zināt un saprast vēsturiskus un politiskus apstākļus, kas pastāvējušas XX.gs Eiropā.

Darba autors analizēja vadoņa varas sistēmas konkrēta laikā periodā – XX. gs Eiropā, starpkaru periodā.

Jēdzieni un to interpretācija

Lai pareizi izdarītu vadoņa vara pētījumu attiecībā uz to juridisko pamatojumu, vajag nedefinēt jēdzienus, kuru nozīme var mainīties atkarīgi no konteksta, pētījuma objekta, vai citiem faktoriem:

Juridiskais pamatojums – jebkuru rīcību no varas nesēja puses var analizēt no tiesību avota viedokļa, ja šī rīcība atbilst principiem un noteikumiem, kuri ir nostiprināti tiesību avotos, kuri ir saistoši konkrētai valstij – tad šī rīcība ir juridiski pamatota.

Varas leģitimitāte – no iedzīvotājiem atzīta vara.

Šie divi jēdzieni ir ļoti svarīgi problēmjauditājumā analizēšanā, jo leģislatīva vara var būt juridiski nepamatota, ka arī otrādi. Harizmātiska vara uz rašanās brīdi ir viennozīmīgi leģislatīva, jo vadonis ir atzīts un atbalstīts ar tautu, bet tā nav viennozīmīgi juridiski pamatota.

Harizmātiska vara - pēc Kārļa Dišlera - vara ir iespēja dot saistošas pavēles un vajadzības gadījumā šīs pavēles izpildīt. Harizma – no latīņu valodas *charisma* - labvēlība¹, Makss Vēbers to definēja, kā personas īpašību, kura ir atzīta par īpašu, kuras dēļ tā ir vērtēta kā pārcilvēciska, pārdabiska, ar īpašu spēku, kura nav pieejama citām personām.

Apvienojot divus šos jēdzienus, varam secināt, kā harizmātiska vara ir tāds pārvaldīšanas veids, kurā pārvaldīšanas iespējas ir koncentrētas viena unikāla indivīda rokās. Šos indivīdus sauc par vadoņiem. Vadoņi realizē savu varu dažādi, tomēr ir īpašības kuri piemīt visiem – pati harizma, nestandarta domāšana un lēmumi, predispozīcija riskam, ar sabiedrību piešķirtas ekstraordināras tiesības, varenība u.c.

Tiesiskā valsts - valsts, kurā attiecības starp varas iestādēm un pilsoņiem balstās uz tiesiskiem pamatiem un visi valsts varas izpausmes veidi tiek regulēti ar tiesību normām.

¹ Словарь-справочник политической психологии. Москва,- 1999.

Valsts pārvaldes modeļi

Šajā nodaļā darba autors analizēs pārvaldīšanas formas, valsts formas un politiskos režīmus, kuros ir liela iespēja vadoņa varas pastāvēšanai un rašanai.

Vispirms darba autors analizēs iespējamās pārvaldīšanas formas, ar mērķi konstatēt vispiemērotākās formas vadoņa varas rašanai un pastāvēšanai. Galvenais kritērijs šai analīzei ir varas apjoms, kurš var koncentrēties vienā cilvēka rokās, kā arī potenciāla iespēja šo varu saņemt.

Vadoņiem ir raksturīgs milzīgs varas apjoms kas attiecas uz visiem trim varas atzariem – likumdošanu, izpildvaru un tiesu varu. Līdz ar to vadonis nevar likumīgi eksistēt valstī, kura pārvaldīšanas forma ierobežo tik lielu varas apjomu viena indivīda rokās. Sakarā ar iepriekšminēto, vadonis var eksistēt valstīs ar šādām pārvaldīšanas formām²:

- Absolūta monarhija – valsts, kur monarhs ir figūra, kurā rokās ir visa koncentrēta valsts vara. Mūsdienās absolūtas monarhijas ir, piemēram, Saūda Arābijā un Omānā
- Teokrātiska monarhija – valsts, kur monarhs vienlaikus ir augstākais reliģiskais līderis. Mūsdienās par teokrātisku monarhiju var uzskatīt Vatikānu.
- Duāla monarhija. Šajās valstīs monarham nav absolūtas varas, tomēr viņš pilnībā kontrolē izpildvaru, ka arī monarham pastāv tiesības likumdošanā un tiesu varas jomā. Bieži vien duālas monarhijās, līderim ir veto tiesības attiecībā uz pieņemtiem aktiem un tiesības atlaist parlamentu (vai līdzīgu institūciju). Mūsdienās duāla monarhija pastāv Marokā.
- Prezidentāla republika. Šādā tipa republikā prezidents apvieno valsts vadības valdīšanas funkcijas un valsts valdīšanas funkcijas. Šāda tipa republikā prezidentam ir diezgan liela vara, līdz ar to viņu var atzīt par harizmātisku līderi – vadoni. Spilgtākais piemērs tāda tipa situācijai ir Krievija.

Tālāk sava pētījuma darbā autors analizē³ iespējamās valsts formas, kurās var eksistēt vadoņa vara.

Valstī, kurā pastāv vadoņa režīms, vara ir noteikti centralizēta, jo tā ir viena no vadoņa varas galvenajām pazīmēm. Līdz ar to vispiemērotākā struktūra valstij ir impērija – valsts forma, kurā liela, spēcīga valsts vara ir koncentrēta viena cilvēka – imperatora – vai nelielas grupas rokās. Bieži vien impērijām ir raksturīga spēcīga ideoloģija – arī viena no vadoņa varas būtiskākajiem atribūtiem.

² Теория государства и права 14 Глава § 2 268.lpp.

³ Теория государства и права 14 Глава § 3 268.lpp.

Mazāk iespējami, bet tomēr iespējami vadoņa vara var parādīties unitārās valstīs. Unitārajā valstī visā teritorija darbojas viena likumdošanas sistēma, ka arī pastāv viena augstākā valsts varas iestāžu sistēma. Šie divi fakti dod iespēju harizmātiskas varas pastāvēšanai. Unitāras valstis var būt centralizētas un decentralizētas. Centralizētās valstīs administratīvie reģioni ir ļoti atkarīgi savos lēmumos no centrālās valsts un, savukārt decentralizētās valstis – tieši otrādi. Protams, vadoņa vara var eksistēt tikai augstās centralizācijas vidē.

Gandrīz neiespējama vadoņa vara ir federācijās un konfederācijās, jo teorētiski šīs valsts formas reģioniem ir liela autonomija, līdz ar to vara ir decentralizēta. Tomēr pasaulē pastāv valstis, kuras neatbilst šiem kritērijiem, tomēr tas tiek uzskatīts par federatīvām valstīm – piemēram Lielbritānija, Krievija, ASV – vara ir centralizēta šajās valstīs, un, piemēram Krieviju mēs varam uzskatīt par valsti, kuru pārvalda harizmātiskais līderis.

Pētījuma gaitā autoram vajag izpētīt iespējamus politiskos režīmus⁴.

Labvēlīgākais politiskais režīms vadoņa varas eksistēšanai ir totalitārisms – režīms, kurā valsts cenšas kontrolēt visus cilvēka dzīves aspektus. Totalitārais režīms praktiski nevar eksistēt bez vadoņa, ka arī šim režīmam ir citi vadoņa varai raksturīgi apstākļi – ļoti stipra ideoloģija, uz kuru ir balstīta sabiedrības politiskā sistēma. Ļoti liels varas centralizācijas līmenis.

No juridiskā aspekta, totalitāru režīmu nevar uzskatīt par pamatotu – iekšējā politikā totalitāram režīmam raksturīgi ierobežot vai pat iznīcināt cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, tiesu sistēma kļūst atkarīga no valdošas elites. Ārējā politika totalitārām valstīm raksturīgs ekspansionisms, kas noved pie starptautiskā līguma un konvencijas ignorēšanas.

Vadoņa vara var arī eksistēt autoritāra režīma ietvaros. Autoritārisms ir politiskās varas sistēma, kam raksturīga varas koncentrācija valsts vadītāja rokās. Tomēr autoritārisma cilvēku pamatbrīvības un pamattiesības nav ierobežotas tādā apmērā, kā totalitāras valstis, līdz ar to, runājot par vadoņa varas juridisko pamatojumu autoritārā valstī – pastāv iespēja, ka tā būs likumiska.

Demokrātija. Šī politiskā režīma galvenais princips ir kolektīva lēmumu pieņemšana, ka arī līdztiesība. Tīra demokrātija mūsdienās nav iespējama, sakara ar ko tautas griba ir realizēta caur ievēlētām personām un struktūrām. Ir daudz demokrātijas veidi, tie atšķiras ar pārvaldīšanas metodēm, reālas tautas varas apjoma u.t.t. Autoritārie režīmi var būt ar demokrātijas iezīmēm. Bet neskatoties uz šo režīmu daudzveidību, demokrātiskās valstīs

⁴ Теория государства и права 14 Глава § 4 268.lpp.

cilvēkiem ir visplašākās pamattiesības un pamatbrīvības. Harizmātiskais līderis var parādīties demokrātiska valstī, bet viņa harizmai būs minimāla nozīme, jo viņš nevarēs koncentrēt varu savās rokās un līdz ar ko nevarēs kļūt par vadoņi, nepārveidojot valsts politisko režīmu.

Izanalizējot valsts pārvaldes modeļus darba autors nonāk pie secinājumā, ka vadoņa vara teorētiski var parādīties valstī ar jebkuru pārvaldīšanas formu, valsts struktūru un politisko režīmu, tomēr juridiski pamatota tā var būt tikai valstīs, ar lielu varas centralizāciju un politisku figūru, kurām ir ar likumu paredzēts liels varas apjoms, vai pastāv iespēja šo likumu grozīt, līdz ar to visiespējamāk vadoņa vara var parādīties unitāras monarhijās vai prezidentālās republikās, savukārt likumiski eksistēt vadoņa vara var tikai nedemokrātiskos režīmos, totalitārās un autoritārās valstīs.

Harizmas jēdziens un harizmātiska vara.

Darba autoram sava pētījumā vajag pierādīt vadoņa saistību ar harizmu, jo daļēji šis bakalaura darbs ir balstīts uz harizmas analīzi. Vadonis un harizmātiskas līderis ir ļoti tuvi jēdzieni, jo par vadoņi indivīds var kļūt sakarā ar revolucionāra tipa izmaiņām valstī vai mantojot (plašā nozīmē) šo posteni no iepriekšējā vadoņa. Otrā gadījumā nav iespējams teorētiski prognozēt jauna vadoņa īpašības, bet pirmā gadījumā šis indivīds ir noteikti harizmātiskas varas pārstāvis, jo vadoņa vara ir balstīta uz tautas atzinumu, vadonis kontrolē cilvēku masas ar emocionāliem argumentiem, nevis ar racionāliem, lai operētu ar tautas emocijām vajadzīga harizma, līdz ar to vadonis ir vienmēr harizmātiska persona.

Tālāk savā pētījumā darba autors izskata teorijas par harizmātisko varu, kuras nepieciešamas vadoņa varas īpatnību analizēšanai:

Platons un Aristotelis – izcilākie sengrieķu filozofi kritizēja demokrātiju, uzskatot to par „bezlikumu” valsts ar nekompetentiem valstsvīriem un eksistē tikai dēļ pamatvajadzību apmierināšanas, nevis dēļ augstāka mērķa.

Par vienu no pareizām valsts formām Aristotelis atzīst monarhiju⁵, īpaši uzsverot harizmātiska monarha varu.

Platons sadala sabiedrību trīs daļās: strādnieki, sargi un valdītāji, bet Platons uzsvēra, ka valdītāju vietā var būt viens valdītājs. Tomēr rakstot par tirāniju⁶ (totalitāra režīma ekvivalents), filozofs uzsvēra, ka tā ir viena no galējībām, kura neizbēgami pati sev iznīcina. Platons diezgan sīki aprakstīja tirāna personību, uzsverot kā tā ir nelaimīga, līdz ar ko pēc Platona domām totalitārais režīms nevar būt juridiski pamatots.

Kā Aristotelis, tā arī Platons savos darbos cenšas aprakstīt ideālu valsti, interesanti, kā abi filozofi uzskata, varai jābūt centralizētai un piederēt tiem indivīdiem, kuru īpašības atbilst vadītāja lomai. Ideālas valstis pēc šo filozofu domām ir autoritāras, kas noved pie secinājuma, ka pēc viņu domām vadoņa vara (autoritāra režīma ietvaros) var būt juridiski pamatota.

Džambattisto Vico izvirzīja „vēsturiska riņķojuma teoriju”, kurā izpaudās sešos attīstības posmos, viens no kuriem bija „Varoni”⁷ – tas bija posms starp „Dievu” un „Demokrātijas” periodiem. Analizējot šo darbu, varam izsecināt, ka varoņi šajā sistēmā ir harizmātiskie līderi, kuri ir nepieciešami lai izveidot valstī, apvienojot cilvēkus ar laicīgajiem

⁵ Аристотель. Политика. О том, что такое государство стр. 7

⁶ Платон. Государство. Книга восьмая. Тирания стр. 355

⁷ The philosophy of Giambattista Vico p.165 – p.183

idejām, izdarot nopietnas un straujas izmaiņas sabiedrības dzīvē. Pēc Vico teorijas, šis posms ir nepieciešams un neizbēgams, līdz ar to darba autors secina, ka vadoņa nākšana pie varas ir likumsakarīgs process, to var nosaukt par pasaules kopējo parāžu.

Vico sava riņķojuma teorija neizslēdz arī progresa iespējas, līdz ar to varoņus, kas ir minēti viņu darbos, varam uzskatīt par harizmātiskiem līderiem, kuriem ir atzīti no tautas un apveltīti ar varu. Vico uzsvēra, ka lielu lomu šajā fāzē spēlēja teiksmas par varoņiem, XX.gs par to kalpoja propaganda masu medijos.

Pēc Vico domām šis laiks nebija īpaši labvēlīgs attiecībā uz tautu, jo tas ir saistīts ar varas mainīšanas procesu, kas bieži vien izraisīja asinsizliešanu.

Makss Vēbers⁸ bija vācu sociologs un politekonomists⁹, kura pētījums par harizmātisko varu ir atzīts par pilnīgāko un dziļāko.

Makss Vēbers uzsvēra, kā harizmu kā īpašību, kuru nevar iemācīties, ar to var tikai piedzimt¹⁰.

Makss Vēbers uzskata, kā harizma spēlēja vienu no galvenajiem lomām pasaules vēsture, jo harizmātiskie līderi veidoja un mainīja pasaules vēsturi attīstoties no šamaniem un burvjiem, kuri pēc tam pārveidojas monarhos un tagad eksistē kā Valsts Prezidenti vai partijas līderi. Tomēr pēc būtības, harizmātiska līdera loma nemainījās – vadonis maina sabiedrības struktūru saņemot rokas absolūto varu.

No šīs teorijas var saprast, ka harizmātiskas kundzības apstākļos nav svarīgi, ka harizma ir izvērtēta no estētiskas, ētiskas vai citas puses, svarīgi ir tikai tas, kā tā ir vērtēta no indivīdiem, kuri ir pakļauti harizmai – piekritējiem, līdz ar to Vēbers uzsvēra, ka jebkura veida vadoņa vara strādā pēc shēmas - „šeit ir rakstīts, bet es jums teikšu” – attiecība uz likumdošanas sistēmu, tas nozīme, ka nav nekāda reglamenta, abstraktu juridisko stāvokļu un uz tiem orientētas tiesību normas, nav nozīmes tiesu praksei un normas radīšana ir gadījuma process. Varam secināt – ka likumiem vadoņa varā ir sekundāra nozīme, jo vadoņa griba ir pārāka par jebkuru likumu, kamēr viņu atbalsta.

Harizmātiskā kundzība ir pretstatā racionālai un tradicionālai kundzībai, jo harizmātiska vara atsavināta no striktiem noteikumiem, savukārt tradicionāla kundzība ir cieši saistīta ar tiem. Vadoņa vara¹¹ iznīcina pagātņi (savas varas robežas), līdz ar to tā ir revolucionāra.

⁸ Вебер М. Типы господства

⁹ История политических и правовых учений, стр. 522

¹⁰ Weber M. Economy and Society, Types of Appropriation by the Charismatic Staff 249-251

¹¹ Weber M. Economy and Society, Charismatic Authority page 242-246

No Maksa Vēbera teorijas vadoņa vara ir leģitīma¹² tikai tāpēc un līdz brīdim, kamēr harizma ir nozīmīga – atzīta un piemērota ar piekritējiem, mācekļiem.

Tīra harizmātiska vara ir nodalīta no ekonomikas, jo materiālie labumi ir sekundārais mērķis vadoņa mērķos. Vadoņi bieži vien ignorē racionālo ekonomiku, kas izpaužas pastāvīgos ienākumos, kas nozīme kā harizmātiska vara tiek atbalstīta no mecenātiem un ziedojumiem, kuri bieži vien saņemti nelikumīga veidā, vai no nelikumīga avotā. Šis apstāklis noved darba autoru pie secinājuma, ka vadoņa varā ekonomiskais nodrošinājums nāk no neleģitīmiem, pretlikumiskiem avotiem, līdz ar ko no ekonomiskās puses vadoņa vara ir juridiski nenostiprināta.

Attiecība uz vadoņa varas juridisko nostiprinājumu Makss Vēbers uzsvēra, ka vara ir leģitīma¹³, kamēr tā ir atzīta ar lielāko daļu no padotiem cilvēkiem, tātad no teorijas viedokļa vadoņa varai var būt demokrātiskas iezīmes – par to, kurš ir pie varas lemj tauta, tomēr no prakses ir zināms, ka ar tautas viedokli ir viegli manipulēt, it īpaši kad vara ir koncentrēta viena vadoņa rokās.

Vadoņi – ir indivīdi, kuru rīcību kontrole globāla ideja. Šo ideju līderi grib saglabāt un realizēt arī pēc savas nāves. Tāpēc katram vadonim rodas ideja par pēcnācēju¹⁴. Makss Vēbers izdala dažādus variantus, pēc kādām īpašībām tiek izvēlēts pēcnācējs, un kā tas tiek juridiski pamatots: jaunu vadoni var atrast pēc noteiktām īpašībām, kuras ir raksturīgas harizmātiskiem līderiem – tad tiek izstrādāti noteikumi, kuri izriet no nākotnes vadītāja īpašībām un ar to šī izvēle tiek juridiski pamatota, protams tikai formāli. Otrais variants ir vairāk raksturīgs mazāk attīstītām cilvēku grupām – jauna vadoņa izvēle caur rituālu. Šajā gadījumā juridiskais pamatojums izriet no legalizācijas tehnikas. Trešais variants – jauna vadoņa izvēle pamatojoties uz pastāvoša vadoņa izvirzītu kandidatūru, šī metode ir aktuālā arī mūsdienas, par piemēru var kalpot politiska situācija, kas šobrīd noformējas Krievijā. Nākamā metode arī bija ļoti izplatīta pasaulē, tā ir balstīta uz pieņēmumu, ka harizma un parējās vadoņa īpašības ir nodotas ar asini – princips, uz kuru tika balstītas daudzu valstu monarhijas un kurš bija absolūti leģitīms. Tomēr harizmātiskais līderis tiek izvēlēts pēc līdzības ar iepriekšējo vadoni (izņemot asins principu, kur tas tiek prezumēts, ka fakts), Vēbers salīdzina šo procesu ar jaunu Dalai Ilamu izvēlēšanu, tas ir saistīts ar lielu risku, jo „nepareiza” izvēle var kardināli mainīt pastāvošu politisku ievirzi. Pēc Vēbera domām, šī transformācija galvenokārt notiek drošības sajūtai nepieciešamības dēļ un ekonomiskais stāvoklis ir galvenais drošības avots no sabiedrības viedokļa.

¹² Broks J., Tiesību filozofija, 137.lpp

¹³ История политических и правовых учений, стр. 528

¹⁴ Weber M. Economy and Society, The Routinization of Charisma page 246-249

Makss Vēbers uzsver, kā lai saglabāt varu līderim vajag mainīties, jo tā ir balstīta uz personiskam attiecībām un entuziasmu. Līdz ar to harizmātiska vara pati par sevi pārvēršas tradicionāla vai racionāla sabiedrībā¹⁵. Šī pārvēršana sakas ar konkrētas sabiedrības ekonomikas transformāciju. Līdz ar harizmātiskas varas transformēšanu notiek arī šīs varas juridiskais pamatojums, attīstoties, valstij nepieciešami jauni amati un jaunas institūcijas¹⁶ un vadoņa vara pamazām kļūst mazāk absolūta un beigās vadoņa (vai viņa pēcnācēja) loma kļūst par reprezentatīvo, formāli kādu laiku kompetences saglābās, bet vēl pēc kāda laika – tie tiek aprobežoti ar likumu. Vēbera domās apstiprina Eiropas modernas monarhijas piemēri. Monarhi tagad spēle tikai savas valstīs reprezentatīvo lomu, tomēr šis statuss ir rādies no priekšteča, kurš bija harizmātiskais līderis. Īpaši Makss Vēbers izdala posmu, kas saucas tautas vadība – politiska situācija, kad lēmumus pieņem tauta, tomēr katrā jautājumā pastāv tikai viens „pareizs” lēmums, kā spilgtāku piemēru šim vadības tipam Vēbers apraksta valsti ar vienu politisku partiju, un partijas līderis ir harizmātiska persona. Šīs pārvaldīšanas tips var pastāvēt daudz ilgāk, nekā harizmātiska persona ar absolūtu varu, tomēr šis modelis nevar pastāvēt mūžīgi, jo pēc kāda laika tautas pārliecība par partijas lēmumiem sāk zust un līderis ir piespiests samazināt savu un savas partijas varas apjomu, ka arī dod tautai vairāk pamattiesības un pamatbrīvības, kas principa noved pie demokrātiskas sabiedrības. Līdz ar to Vēbera un Vico domās sakrīt, kā pēc vadoņa varas valsts pārvēršas par demokrātisku.

Analizējot vadoņa varu, Makss Vēbers izdara secinājumu, ka autoritārais režīms var attīstīties anti-autoritāra, demokrātiska ceļā – līderis ir atzīts ar tautu un līdz ar to viņš ir leģitīms, Vēbers uzskata, ka, harizmātiskas varas gadījumā atzinums ir vadoņa varas juridiskais pamatojums.

Nepieciešami uzsvērt, kā Vēbers neuzskatīja demokrātijas idejas par labam idejam un bija elitu teorijas piekritējs¹⁷, jo uzskatīja tautas gribu par fikciju.

K.Fridrihs un Z.Bžezinskis¹⁸ - Harvarda profesors un viņa kolēģis izdeva monogrāfiju, kurā analizēja vadoņa varu. Šajā pētījuma tiek salīdzināti fašistu un komunistu režīmi un tika izstrādāts saraksts ar šiem režīmiem raksturīgiem pazīmēm, tajā skaitā, oficiāla ideoloģija, kura ir vērsta uz jaunas pasaules izveidošanu; viena visaptveroša partija, kura ir vadīta ar vienu individu, vadoņi; policejiskas valsts izveidošana; varas centralizācija parijas rokas – tā kontrole masu medijas, visus varas atzaros; ieroču kontrole; ekonomikas centralizēta kontrole.

¹⁵ История политических и правовых учений, стр. 529

¹⁶ Weber M. Economy and Society, The Transformation of Charisma in a Democratic direction page 266-269

¹⁷ История политических и правовых учений, стр. 534

¹⁸ Friedrich K., Zb. Brzezinsku, Totalitarian Democracy and Autocracy, pages 7-24

Šie autori nonāk pie secinājuma, ka totalitārie vadoņi ir jauna līderu grupa, kas atšķiras no tradicionāliem līderiem, tādiem, kā Ļudoviks XIV un harizmātiskiem līderiem, tādiem, kā Jēzus vai Mohamēds.

Šobrīd Eiropā dominē demokrātiskas idejas un vērtības un sabiedrībā dominē viedoklis, ka tikai tie ir pareizi, tāpēc sabiedrība uzskata, ka autoritārie un totalitārie režīmi ir pretlikumīgi, jo tur tiek pārkāpts varas dalīšanas princips, indivīda pamattiesības un pamatbrīvības, pastāv cenzūra. No Maksa Vēbera teorijas darba autors secina, ka vadoņa vara nevar pastāvēt bez iedzīvotāju atbalsta un atzinuma, it īpaši mūsdienās, kad pastāv starptautiskas organizācijas, kuras seko un aptur konfliktus starp valstīm un vienas valsts iedzīvotājiem. Un šis fakts liecina par to, ka vadoņa vara var būt leģitīma, jo tā ir iedzīvotāju brīva griba.

Vadoņa vara bieži vien ir saistīta ar cilvēka pamattiesību un pamatbrīvību apdraudējumu, līdz ar to darba autors analizē pamattiesību un pamatbrīvību apdraudēšanas iespējas.¹⁹

- Tiesības uz dzīvību. Vadoņa režīmam ir raksturīgi ekstremāli problēmas risinājumi, tie var būt saistīti ar nāves soda pastāvēšanu un to aktīvu izmantošanu.
- Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums. Piespriežot necilvēcīgos sodus, vadonis stiprina savu varu caur bailēm.
- Verdzības un piespiedu darba aizliegums. Sakarā ar to, ka totalitārām un autoritārām valstīm ir raksturīga ekspansionāla politika, tās cenšas izmantot vislētāko darbaspēku
- Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība. Vadoņu valstīs pastāv noteikta ideoloģija, kas var būt saistīta arī ar cilvēka uzvedību privātā dzīvē un var tikt pārbaudīta, tas arī attiecas uz personas datu aizsardzības principu, domu, pārliecības un ticības brīvību principu, vārda informācijas brīvības principu un pulcēšanās un biedrošanās brīvību.
- Tiesības uz īpašumu. Vadoņu valstīs īpašuma institūts var tikt iznīcināts.
- Diskriminācijas aizliegums. Vadoņu valstīs, it īpaši totalitāros režīmos, cilvēku grupas var tikt diskriminētas pēc rases, sociāla stāvokļa vai citu īpašību dēļ.
- Vides aizsardzība. Vadoņu valstīs bieži atrodas striktas ekonomijas režīmā, bet vides aizsardzība ir dārgs process, līdz ar to, to ignorē.
- Nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību. Attiecība uz ideoloģiskiem jautājumiem šis princips var tikt ignorēts.

¹⁹ Eiropas savienības pamattiesību harta

Darba autors secina, ka pilsoniskas un politiskas tiesības vadoņa valstīs var tikt ierobežotas vai arī ignorētas, līdz ar ko attiecībā uz tiem vadoņu režīms nevar tikt pamatots, bet attiecībā uz sociāliem, kultūras un ekonomiskiem tiesības situācija ir daudz labāka un atsevišķos momentos labāka, nekā demokrātiskās valstīs.

No veiktā pētījuma darba autors konstatē vadoņa varas pozitīvus un negatīvus aspektus.

Pozitīvie:

- Vadoņa vara ir saistīta ar varas centralizāciju, kas samazina valsts aparātu, kas ir pozitīvi no ekonomiskas puses.
- Vadonis paaugstina patriotisku garu valstī.
- Vadoņu valstīs ir zems korupcijas līmenis.
- Ar striktiem likumiem, valstīs, kuras vada harizmātiski līderi var ātri un efektīvi risināt globālas problēmas, piemēram ar veselību, demogrāfiju saistītas u.t.t.

Negatīvie:

- Valsts aparāts ir veidots no lojāliem cilvēkiem, kuri dažkārt nav profesionāli savā jomā.
- Vadoņa vara bieži vien ir terminēta ar vadoņa mūžu.
- Sakara ar to, ka vadoņi eksistē vairāk autoritārās un totalitārās valstīs – mazākuma tiesības tiek ignorētas.
- Vadoņa griba ir augstāka par likumiem, līdz ar ko viņa valdīšana var kļūt par juridiski nepamatotu.

Darba hronoloģisko robežu apskats.²⁰

Darba autors savā bakalaura darbā izskata procesus, saistībā ar vadoņa varu, kuri notika starp Pirmo un Otru pasaules kāriem, t.i. no 1918. gada 11. novembra līdz 1939.gada 2. septembrim.

XX.gs Eiropa starpkaru periodā dzīvoja, gaidot jaunu karu. Demokrātiskas valstis (pēc savas būtības, nevis likumdošanas) sāka parādīties, tomēr viņu pozīcijas bija vājas un nevarēja efektīvi iesaistīties Eiropas politikā. Starp valstīm palika nerisināti konflikti pēc Pirmā Pasaules kara, un tos nebija iespējami risināt ar minimālām pūlēm.

Divās Eiropas pusēs sāka veidoties ļoti līdzīgas, pēc savas būtības idejas – nacisms un komunisms. Abas šīs ideoloģijas sekoja utopiskiem mērķiem, valsts tika kontrolēta ar partiju, kurā dublēja valsts institūcijas pārņemot tās funkcijas, abas šīs ideoloģijas paredzēja vadoņa principu – striktu hierarhisko sistēmu, kuras augšā ir harizmātiskais līderis. Komunisms un nacisms izmantoja propagandu, kas strādāja kopā ar cenzūru, kontrolējot tautas emocijas. Valstīs ar šo ideoloģiju attīstījās militarisms un demokrātija tika uzskatīta par neefektīvu pārvaldīšanas formu.

Šajā periodā parādījās termins totalitārisms, to izgudroja Itālijas fašisti, bet tas netika izmantots fašistu un komunistu valstīs no 1928. gada.

Valstis, kurās komunisms un nacisms attīstījās vispārākās formās – PSRS un Vācija bija ekonomiskas problēmas, Vācijas ekonomika tika iznīcināta ar Versaļas līgumu un zaudēšanu Pirmā pasaules karā, Padomju Savienības ekonomika tika iznīcināta pēc revolūcijas, bet šīm valstīm bija liels ekonomiskais potenciāls. PSRS un Vācija, izmantojot minētas ideoloģijas savā politikā, diezgan strauji risināja daudzas ekonomiskas problēmas un līdz ar to politisko krīzi. Ņemot vērā, ka ekonomiskā situācija Eiropā bija slikta un demokrātiski režīmi, kuri parādījās pēc Pirmā pasaules kara (pēc kara Eiropā pastāvēja 16 republikas) nevarēja risināt savas ekonomiskas problēmas tik efektīvi, līdz ar ko drīz daudz no šīm valstīm atteicās no demokrātiskās ideoloģijas, tajā skaitā arī Latvija. Šis process bija likumsakarīgs, ņemot vērā kopēju situāciju Eiropā, tomēr jautājums par to juridisko pamatojumu ir atvērts.

Pēc Pirmā pasaules kara tika izveidota Nāciju Līga – ANO analogs, kurš diemžēl nevarēja realizēt savas demokrātiskos ideālus, jo tajā darbībā nepiedalījās galvenie Eiropas „varas centri” – Vācija darbojas tur tikai līdz 1933.gadam, PSRS tika izslēgts no Līgas sastāva, Lielbritānija neparakstīja vienu no galvenajiem Līgas dokumentiem – Ženēvas

²⁰ Дэвис Н. История Европы, Период между войнами, стр. 593-630

konvenciju. Nāciju Līgai vara nebija pietiekoši liela lai piemērot sankcijas pret agresoru valstīm.

Pēc būtības starpkaru periods XX.gs. Eiropā ir gatavošanas process karam starp totalitārismu un autoritārismu pret demokrātiju. Darba autora uzdevums ir izpētīt autoritāru un totalitāru valstu vadoņu režīmu juridisko pamatojumu. Šis process pilnīgi izmainīja Eiropas ekonomisko, politisko un kultūras dzīvi no vienas puses attīstoties tehnoloģiski, bet no otras degradējot morāli, cilvēka pamattiesības -pamatbrīvības un demokrātiskās vērtības.

Staliniska PSRS

Josifs Staļins ir dzimis 1878. gadā 6. decembrī, Tifliskas guberņā, Krievijas Impērijā – pēc nacionalitātes gruzīns²¹.

Karls Jungs attiecināja Staļinu pie vadoņa tipa harizmātisko līderi, bet nevis estētiski spēcīgs, kā Musolīni un radoši destruktīvs kā Ļeņins, bet tikai brutāls – ar instinktu apveltīts varens zvērs²². Staļins ir unikāls vadonis sakara ar to, ka viņš paņēma varu no cita harizmātiskā līdera - Ļeņina. Staļina nākšana pie varas bija ilgs, pakāpenisks process, kuru vadonis sāka 1900. gadā paužot revolucionāras idejās, kuras bija vērstas pret carismu. Šīs idejas, kuras bija kopīgas daudziem Krievijas Impērijas iedzīvotājiem noveda 1917. gadā februārī-martā pie Februāra revolūcijas, ar kuru Nikolajs II atsākās no troņa un valsts vara nonāk pagaidu valdībai, un pēc 8 mēnešiem notiek Oktobra revolūcija, ar kuru tiek gāzta pagaidu valdība un pie varas nāca boļševiku kontrolētā Tautas komisāru padome Ļeņina vadībā²³. Jaunizveidotajā valstī Staļins saņem pirmo amatu - nacionalitāšu lietu Tautas komisārs. Nākamā stadija Staļina pienākšanai pie varas ir saistīta ar PSRS oficiālu nodibināšanu²⁴, kur viņš saņēma ģenerāla sekretāra posteni, šis postenis nebija visaptverošs un bija saistīts ar aparāta vadīšanu, formāli partijas un valdības līderis bija Ļeņins, kurš saskaņā ar Padomju Savienības 1924. gadā konstitūcijas 37. pantu ieņēma Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja amatu. 1924. gadā Ļeņins nomira un sākās cīņa par varu starp PSRS politisku eliti, kas 1929. gadā noveda, pie absolūtas varas koncentrēšanās Josifa Staļina rokās.

Josifs Staļins ir klasiskais vadonis un harizmātiska persona, jo pirmkārt viņa vadīšanas laikā pastāvēja vadoņa kults, kurš pēc savas būtības aizvietoja reliģiju, kuru PSRS teritorijā gandrīz iznīcināja komunisti. Baznīcas vietā parādījās partija, Dieva vietā – Staļins, bet ikonu vietā – transparenti. Otrkārt, notika varas centralizācija. Treškārt PSRS nostiprinājās totalitārisms – labākais režīms vadoņu varas realizēšanai.

Tajā laikā PSRS spēkā bijā 1924. gadā pieņemtā konstitūcija, kuras analīzi izdara darba autors ar mērķi secināt, kāpēc Josifs Staļins aktīvi gribēja izstrādāt un pieņemt jaunu konstitūciju:

1924. gada konstitūcija sastāv no divām daļām – deklarāciju par PSRS izveidošanu un līgumu par PSRS izveidošanu²⁵. Pirmā daļa ir pilna ar komunisma idejām, nesavaldīgs, emocionāls teksts par sociālisma pārākumu pār kapitālismu, pēc būtības tas ir aicinājums PSRS

²¹ Суходеев В. Иосиф Виссарионович Сталин: энциклопедия. Москва: Алгоритм: Эксмо, 2006. Стр 73-78

²² Jungs, K.G. Dzīve. Māksla, Politika. Zvaigzne ABC, 155-167.lpp

²³ Zemītis. G., Ārvalstu valsts un tiesību vēsture, 281.lpp

²⁴ 1922. gada līgums par PSRS nodibināšanu

²⁵ Zemītis. G., Ārvalstu valsts un tiesību vēsture, 288.lpp

iedzīvotājiem kopīgi celt nākotni, jo iedzīvotājiem ir galvenā loma PSRS, jo pastāv proletariāta diktatūra.

Otrā daļa sastāv no 11 nodaļām un ietver sevī 71 pantu:

1. PSRS augstāko orgānu kompetences. Šī nodaļa diezgan konkrēti apraksta visos iespējamās kompetences, kuras var būt augstākai varai. Vienīgā neordinārā kompetence, kura minēta šajā pantā ir tiesības risināt strīdus starp dalībvalstīm²⁶, šī definīcija ir ļoti nekonkrēta un atspoguļo nestabilo politisko situāciju, kas bija izveidojusies PSRS pēc Pirmā pasaules kara.
2. Par dalībvalstu tiesībām un par savienības pilsonību. Šī nodaļa paredz tiesības uz savu konstitūciju dalībvalstīm un tiesības iziet no PSRS sastāva. Šis regulējums varēja būt viens no iemesliem, kāpēc Staļins gribēja izveidot jauno konstitūciju – varas lielākai centralizācijai, tomēr šī situācija netika izmainīta jaunajā konstitūcijā.
3. PSRS kongress. Šeit ir aprakstīts augstākais varas institūts PSRS, tā ieviešanas un darbības process. Šajā nodaļā nav nekāda regulējuma, par vadoni, kā varas nesēju.
4. PSRS centrālā izpildes komiteja. Šī ir PSRS likumdošanas institūcija, kura ir atbildīga par savām rīcībām pret PSRS kongresu.
5. PSRS centrālās izpildu komitejas prezidijs – PSRS augstāka likumdošanas institūcija, atbildīga par savām rīcībām pret PSRS centrālās izpildes komiteju.
6. PSRS tautas komisāru padome – PSRS augstāka izpildvaras institūcija.
7. PSRS Augstāka tiesa – augstākais PSRS tiesvedības orgāns
8. Tautas komisariāti – institūcijas, kuras nodarbojas ar vienu no 10 konkrētām nozarēm PSRS.
9. Vienota valsts politiskā valdība. Šīs institūcijas darbības sfēra ir aprakstīta ļoti nekonkrēti un gandrīz nespējami saprast, kādi ir šīs institūcijas darbības virzieni.
10. Šī nodaļa apraksta suverenas tiesības, kuras ir piešķirtas dalībvalstīm.
11. Šī nodaļa apraksta valsts ģerboņi, karogu un galvaspilsētu un nav svarīga šī darba jautājumiem.

Šī konstitūcija ir ļoti nekonkrēta, tā neapraksta vadoņa statusu, apraksta ļoti daudz amatus, bet neapraksta to pienākumus. Šo konstitūciju ir grūti izmantot praktiski, kā valdībai, kā arī iedzīvotājiem. Sakarā ar to 1936. gadā tika izstrādāta jauna konstitūcija. Svarīgi, kā Staļins aktīvi piedalījās tās izveidošanā. Šis dokuments ir unikāls, jo pēc savas būtības ir normatīvais akts ar augstāku juridisko spēku, kuru izstrādājis vadonis, kurš atrodas pie varas.

²⁶ Конституция СССР 1924 года, II глава, 1 статья, пункт «ш»

PSRS Konstitūcija sastāv no 13 nodaļām un 146 pantiem. Darba autors analizēs katru nodaļu, to saistību ar vadoņa varu un to juridisko pamatojumu:

1. Sabiedrības uzbūve. Šī nodaļa satur principu, ka darbs – ir katra darbaspējīga iedzīvotāja pienākums un līdz ar to darbojas princips, kurš nestrādā – tas neēd²⁷. Šis princips, kopā ar konstitūcijā nostiprinātu principu²⁸, kas nosaka, ka nevar ekspluatēt cita cilvēka darbu, izveido valsts pārvaldīšanas sistēmu, kura no vienas puses pārkāpj cilvēka pamattiesības uz dzīvību un veselību, bet no otras puses nodrošina ļoti augsta līmeņa līdztiesību. Šī situācija ir labvēlīga plānu ekonomikai, kas ir viena no vadoņu varas pazīmēm.
2. Valsts uzbūve. Šī nodaļa nosaka kompetences robežas²⁹ augstākas varas orgāniem PSRS, šīs kompetences aptver gandrīz visas iespējamās valsts nozares, tomēr absolūti pretēji autoritārisma principiem ir paredzēta iespēja iziet no PSRS sastāva³⁰ un paredzēts autonomijas princips³¹. Reālā dzīvē iziet no PSRS sastāva bija neiespējami, kā arī autonomija bija ļoti vāji attīstīta, jo lielāka daļa no kompetencēm bija augstākiem varas orgāniem. PSRS no konstitūcijas viedokļa ir federatīvais valsts ar vidējo varas centralizācijas līmeni, bet pēc būtības ir unitāras valsts ar ļoti lielu valsts centralizācijas līmeni. Līdz ar ko PSRS rīcības, kā unitāras valsts un attiecību uz savu subjektu autonomiju nav juridiski pamatotas un ir pretrunā ar konstitūciju.
3. Valsts varas augstākie orgāni. Neskatoties uz to, ka Staļiniska PSRS bija totalitāra valsts, kuru valdīja harizmātiska persona, kuru pilnīgi atbalstīja vienīgā partija – PSRS konstitūcijā nav nekas pateikts par ģenerāla sekretāra amatu, bet ir diezgan detalizēti aprakstīti PSRS Augstākas padomes kompetences attiecībā uz likumdošanas varu. Salīdzinājumā ar PSRS reālo situāciju, šis regulējums ir ļoti demokrātisks un absolūti neatspoguļo totalitāro režīmu PSRS.
4. Savienības valstu augstākie varas orgāni. Augstākais varas orgāns ir Augstākā padome, tā arī pieder pie likumdošanas varas un pēc būtības izpilda PSRS Augstākas padomes norādījumus. Šī nodaļa vēlreiz liecina pār to, kā pēc likuma PSRS bija federatīva valsts, bet pēc būtības – unitāra.
5. Valsts pārvaldīšanas augstākie varas orgāni. Šī nodaļa apraksta galveno PSRS izpildvaras institūtu – Ministru Padomi. Šajā nodaļā vairāk izpaužas varas centralizācija, jo minēts PSRS ministru lēmumu pārākums pār valstu ministru

²⁷ Конституция СССР 1936 года, I часть, 12 статья

²⁸ Конституция СССР 1936 года, I часть, 9 статья

²⁹ Конституция СССР 1936 года, II часть, 14 статья

³⁰ Конституция СССР 1936 года, II часть, 17 статья

³¹ Конституция СССР 1936 года, II часть, 15 статья

- lēmumiem. Ka arī šajā nodaļā var varas dalīšanas principa pārkāpums, kas ir raksturīgs tāda tipa valstīm – Ministru Padome ir padota PSRS Augstākai padomei³².
6. Valsts pārvaldīšanas augstākie varas orgāni dalībvalstis. Tāpat, kā dalībvalstis formāli pastāvēja Augstāka padome, formāli pastāv arī dalībvalstu Ministru padomes.
 7. Autonomas republikas augstākie varas orgāni. Saskaņā ar normām šajā nodaļā katrai autonomai republikai ir sava konstitūcija un Augstākā padome. Vēlreiz ir redzams, ka konstitūtīvi PSRS ir klasiska federatīva republika.
 8. Vietējie valsts varas orgāni. Šajā nodaļā iet runa par Deputātu padomēm – izpildvaras institūtu reģionos.
 9. Tiesa un prokuratūra. No PSRS konstitūcijas tiesa ir neatkarīga institūcija, kas pakļaujas tikai likumam³³. Ka arī tiesvedība notiek ar pārstāvjiem no iedzīvotājiem. Tātad tiesu vara PSRS konstitūcija ir regulēta apmēram tādā pašā veidā, kā demokrātiskas valstis un formāli to nevar ietekmēt no citiem varas atzariem, līdz ar to jebkuri kontrolēti no partijas vai vadoņa procesi ir juridiski nepamatoti, jo ir pretruna ar valsts augstāko normatīvo aktu.
 10. Iedzīvotāju galvenās tiesības un pienākumi. PSRS galvenais akcents tika vērsts uz ekonomiskiem, sociāliem un kultūras tiesībām, nevis uz politiskiem un pilsoniskiem – PSRS bija garantēts darbs, izglītība, tiesības uz atpūtu, pensiju. PSRS konstitūcijā bija ietverts princips par iedzīvotāju līdztiesību, ka arī dzimumu un rasu līdztiesību, kas ir moderni arī mūsdienās. Baznīca tika nodalīta no valsts. Visas augšminētās tiesības bija realizētas, un to realizāciju var uzskatīt par vadoņa varas pozitīvo momentu, tomēr konstitūcijā bija ierakstītas arī pilsoniskas tiesības, tādas kā, tiesības uz vārda brīvību, drukāšanas brīvība, mītiņu un demonstrāciju brīvību. Tomēr tika nostiprināts arī vienas partijas princips³⁴. Tika garantēts personas neaizskaramības princips, sarakstu un dzīvokļa neaizskaramība. Izņemot „vienas partijas principu” visi pārējie principi tika pārkāpti visa Staļina valdīšanas laikā, kas acīmredzami bija juridiski nepamatots process. Iedzīvotājiem arī bija regulēti pienākumi – dienēšana armijā, konstitūcijas normu ievērošana.
 11. Velēšanu sistēma. Arī velēšanas sistēma ir diezgan liberāla, jebkurš cilvēks, kurš ir pieskaitāms un vecāks par 18 gadiem var tikt ievēlēts. Problēma šajā nodaļā, kā arī visas citas nodaļās ir tas, kā vadoņa figūra netiek nekādā veidā aprakstīta, no konstitūcijas viedokļa vadonis – nepastāv.

³² Конституция СССР 1936 года, IV часть, 64 статья

³³ Конституция СССР 1936 года, IX часть, 112 статья

³⁴ Конституция СССР 1936 года, X часть, 126 статья

12. Šī nodaļa apraksta ģerboni, karogu un galvaspilsētu un nav svarīga šī darba jautājumiem.

13. Konstitūcijas izmainīšanas procedūra. Šī procedūra ir arī diezgan moderna – konstitūciju var mainīt ar 2/3 balsu vairākumu PSRS Augstākā padomē.

Izanalizējot divas PSRS konstitūcijas, darba autors secina, ka 1936. gada konstitūcija ir daudz savaldīgāka nekā 1924. gada konstitūcija, tās satur daudz mazāk komunisma propagandas, ir labāk strukturēta. Pēc savas būtības PSRS 1936. gada konstitūcija ir viens no demokrātiskākiem sava laikā normatīviem aktiem, un tā ir spēkā vienā no visnedemokrātiskām valstīm pasaules vēsturē. Josifam Staļinam no šīs konstitūcijas viedokļa nav nekāda statusa, viņu vadoņa status nav nekādā veidā juridiski pamatots, ka arī nav pamatotas viņa represīvas metodes. Līdz ar to Staļina režīms juridiski ir pilnīgi nepamatots.

Nemot vērā komunistiskās partijas vadošu lomu PSRS vēsturē vajag analizēt partijas dokumentus. Par galvenajiem dokumentiem partijas darbībā var uzskatīt stenogrammas no partijas kongresiem un partijas nolikumu³⁵. Kā ir vispārīgi zināms, Staļins ieņēma ģenerālā sekretāra amatu PSRS, principā tas skaitās augstākais amats partijas hierarhija. Analizējot XI partijas kongresa (1922.gads) dokumentus (kuros pēc vispārpieņemta uzskata ir izveidots ģenerāla sekretāra amats) darba autors nonāk pie secinājumu, ka šis amats netika oficiāli apstiprināts, tas arī netika apstiprināts partijas 1925.gada nolikumā (XIV kongress), kā arī nav nostiprināts partijas 1934.gada nolikumā (XVII kongress). Pētot tālākos partijas nolikumus un kongresa dokumentus darba autors konstatēja, ka ģenerālā sekretāra amatu pirmo reizi oficiāli izmantoja tikai XXIII partijas kongresā, kurš notika 1966. gadā, 13 gadus pēc Staļina nāves. Protams ir pamats uzskatīt, ka Staļina vadoņa loma un ģenerālā sekretāra statuss ir paraža, tomēr pamatojoties uz paražas definīciju (sabiedriskas uzvedības noteikums, kas izveidojies ilgstošas faktiskās pielietošanas rezultātā, un kļuvis par noturīgu, atkārtotumu; sabiedrisko kartību) darba autors secina, ka to tomēr nevar uzskatīt par parāžu, jo uz to laiku tā pastāvēja nepietiekami ilgi, un pastāvēja tikai viena līdera valdīšanas laikā.

Analizējot šo modeļi darba autors secina, ka vadonim situācija, kad viņa vara jau ir nostiprināta, nav nepieciešams nodrošināt to juridisko pamatojumu, bet ir lietderīgi dot iedzīvotājiem ilūziju, ka viņiem ir plašas tiesības. Darba autors arī nonāk pie secinājumu, ka vadoņa varai attīstoties pēc Staļiniskās PSRS modeļa nav nepieciešams juridiskais pamatojums vadoņa tapšanai, galvenais ir tautas atbalsts un iespēja pielietot varu pret oponentiem. Staļiniskās PSRS piemērs ir unikāls, jo vispirms komunisti ar Ļeņinu, kā harizmātisku līderi pārņēma varu no monarhijas – valsts pārvaldīšanas sistēmas kurā arī

³⁵ Рене Д., Жоффе-Спинози К., Основные правовые системы современности, 163 стр.

attīstījās, kā harizmātiskas varas valsts, līdz ar to Staļins izmantoja PSRS tautas savdabīgu parāžu attiecībā uz absolūto, centralizēto varu, kas viennozīmīgi stiprināja viņa pozīcijas, kā vadoņa.

Staļins neparedzēja sev pēcnācēju, sakarā ar ko pēc viņa nāves PSRS attīstījās citādā ceļā, totalitārismu aizvietoja autoritārisms, represētie cilvēki tika rehabilitēti, pie varas atnāca Nikita Hruščovs – personība ar daudz vājāku harizmu, nekā Josifs Staļins. Tomēr attīstoties PSRS risināja problēmu ar pēcnācēja nodrošinājumu 1977. gada pieņemot jaunu konstitūciju, kuras 6. pants, kurš nodibina komunistiskas partijas hegemonijas principu, nosakot, ka tā ir politiskas sistēmas kodols un tā vada un kontrolē visu padomju savienības tautu. Līdz ar to Padomju Savienība risināja pēcnācēju problēmu caur partiju.

Hitleriskā Vācija

Ādolfs Hitlers dzimis 1889. gadā 20. aprīlī, Austro-Ungārijā, tātad pēc nacionalitātes nebija vācietis. rakstīja Junga savā grāmatā „Dzīve, Māksla, Politika” līderus var sagrupēt uz vadoņiem un šamaņiem³⁶. Par Hitleru viņš rakstīja – „Nav nekādu šaubu, ka Hitlers pieder pie patiesi mistisko šamaņu kategorijas.” Patiešām firers nebija fiziski attīstīts cilvēks, viņam bija diezgan daudz problēmu ar veselību. Hitlers uzticējās veiksmi un bija mānīcīgs cilvēks.

Karls Gustavs Junga izskaidro Hitlera spēju pakļaut sevī veselu tautu ar viņa īpašu harizmu, kura varēja darboties tikai un vienīgi vāciešu bezapziņas līmenī, kas apvienoja viņu ar vāciešu tautu padarot viņu par asiņaināko tirānu pasaules vēsturē.

Lai novērtētu Hitlera pienākšanu pie varas³⁷ juridisko pamatojumu, vajag analizēt politisko un ekonomisku situāciju Vācijā starpkaru periodā:

1. Pēc Pirmā pasaules kara Vācijā bija ļoti slikta ekonomiskā situācija, pastāv ļoti liela inflācija, bezdarbs. Vācijai parādījās dažas ekonomiskas saistības attiecībā uz valstīm, kurā uzvarēja Pirmā pasaules karā, šīs saistības bija regulētas līgumā, kuru Vācija parakstīja pēc kapitulēšanas Pirmā pasaules karā³⁸.
2. Pirmā pasaules kara beigās, 1918. gada, 9. novembrī, „Novembra revolūcijas” rezultāta noformējas Veimāras republika – demokrātiska valsts, bez reālam demokrātiskam partijām un stipra juridiska noregulējuma. Pastāvošās partijas nevarēja nonākt pie risinājuma, kas noveda pie NSDAP – „National-Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei” (Vācijas nacionāl-socialistiska strādnieku partija) uzvaru vēlēšanās Reichstāgā. Par to, cik nestabila bija politiskā situācija Vācijā liecina fakts, kā 14 gadu laikā (no 1920. līdz 1934.) pastāvēja 20 valdību kabineti. Reichstāgā vidēji bija reprezentēti no 11 līdz 17 politiskām partijām, katra no kurām pārstāvēja tikai savas grupas intereses.
3. Tiesu vara bija politiski neobjektīva, jo noziedznieks ar „labiem” uzskatiem saņēma daudz mīkstāko spriedumu, nekā noziedznieks ar „kreisajiem” uzskatiem.
4. Formāli armija bija padota jaunai valdībai un tai vajadzēja palīdzēt valdībai cīņā pret revolucionāriem. Reāli demokrāti nekontrolēja armiju, kura ar ģenerālu Hansu fon Sektu vadīta transformējas neatkarīgā veidojumā ar valsts pazīmēm.

³⁶ Junga, K. G.. Dzīve. Māksla, Politika. Zvaigzne ABC, 155.-167. lpp

³⁷ Ширер У. Взлёт и падение третьего Рейха, Москва, ЭКСМО, 2004, стр 168-208

³⁸ Versaļas līgums

1919. gadā Vācija tika pieņemta Veimāras konstitūcija³⁹. Pamatojoties uz šo normatīvo aktu, Hitlers uzurpēja varu Vācijā, līdz ar to darba autors detalizēti to analizē.

Konstitūcija sastāv no preambulas un divām daļām, kuri kopīgi veido 180 pantus:

1. Preambula. Šī daļa sastāv no īsa teksta, kurš nosaka, kā vācu tauta ar mērķi nostiprināt savu impēriju un veicināt progresu dod sev šo konstitūciju.
2. Pirmā daļa. Šī daļa sastāv no septiņām nodaļām.
 - 2.1. Impērija un zemes. Šī daļa nostiprina Vācijai jauno principu – varas avots ir tauta⁴⁰. Šie panti nosaka, ka Vācijas impērija ir federatīva republika un apraksta federatīvo daļu kompetences. Federatīvai daļai bija paredzēta iespēja iziet no impērijas sastāva⁴¹. Vispār no šī nodaļas darba autors secina, ka varā Vācijas impērija bija decentralizēta.
 - 2.2. Reihstāgs. Šī nodaļa regulē Vācijas parlamentu – Reihstāgu, tas ir ievēlēts uz 4 gadiem, demokrātiskās vēlēšanās. Prezidentam ir tiesībām atlaist parlamentu⁴².
 - 2.3. Impērijas prezidents un Impērijas valdība. Prezidentu ievēlē uz 7 gadiem, viņu var atstādīt no amata ar referendumu pēc Reihstāga lēmuma. Pēc Veimāras konstitūcijas 48. pantu prezidents ārkārtas stāvoklī, vai gadījumā, ja šīs stāvoklis draud – prezidents var uz terminu pilnīgi vai daļēji apturēt pamattiesību garantijas, kuras ir nodrošinātas konstitūcijā. Šīs tiesības ir ļoti plašas un padara Prezidenta figūru par vienu no varenākajām Vācijas impērija. Impērijas valdība sastāv no reihskanclera un ministriem, tie ir nozīmēti un var būt atbrīvoti no amata ar Prezidenta rīkojumu, praktiski tas nozīmē, ka Prezidents var kontrolēt valdību. No šīs nodaļas analīzes darba autors secina, kā Prezidentam ir pārāk lielas kompetences parlamentāra republikā, bet tas ir pilnīgi juridiski pamatots, jo nostiprinātas Vācijas Impērijas normatīvā aktā ar augstāko juridisko spēku.
 - 2.4. Reihsrats. Šajā nodaļa ir aprakstīts institūts, kurš reprezentē reģionus Vācijas Impērijā un nav svarīgs attiecībā uz šī darba jautājumiem.
 - 2.5. Impērijas likumdošana. Konstitūcija nosaka, kā likumus izstrādā Reihstāgā. Šī nodaļa paredz iespēju grozīt konstitūciju – ar 2/3 no Reihstāga locekļu balsu, no kuriem 2/3 ir par grozījumiem.
 - 2.6. Impērijas pārvalde. Šī nodaļa apraksta impērijas tiesības attiecībā uz nodokļiem, nodevām, transportu, robežu un teritoriju. Šī nodaļa nav svarīga darba autora pētījumam.

³⁹ Омельенко О.А., Всеобщая теория государства и права, стр 371

⁴⁰ Veimāras konstitūcija, I daļa, 1.pants

⁴¹ Veimāras konstitūcija, I daļa, 18.pants

⁴² Veimāras konstitūcija, II daļa, 25.pants

- 2.7. Justīcija. Šī nodaļa regulē tiesu vara Vācijas impērijā.
3. Vāciešu pamattiesības un pienākumi. Šī daļa sastāv no piecām nodaļām.
- 3.1. Atsevišķa personība. Ar šo nodaļu Vācijā atcēla jebkādas privilēģijas sakarā ar cilvēka izcelšanas. Nevienam vācietim nebija tiesība pieņemt titulus no citām valstīm. Šī nodaļa satur dažādus pantus, kurus Impērijas Prezidents var atcelt ārkārta situācijā. 114. pants, kurš paredz personības brīvību, tā atcelšana principā nozīmē, ka jebkuru personu var apcietināt uz nenoteiktu laiku bez īpaša iemesla. 115. pants paredz dzīvojamā telpas neaizskaramību, šī panta atcelšana nozīmē, ka jebkura dzīvojamā telpa var tikt kratīta. 117. pants paredz sarakstu neaizskaramību. 118. Pants paredz tiesības katram vācietim brīvi paust savas domas mutiski, rakstiski vai presē. Šis pants arī paredz cenzūras aizliegumu. Darba autors nonāk pie secinājuma, ka Veimāras konstitūcija paredzēja iespēju uz laiku atcelt tik daudz pamattiesības un pamatbrīvības, ka uz šo laiku tā varēja kļūst par valsti ar autoritāram vai totalitāram iezīmēm.
- 3.2. Sabiedriskā dzīve. Šī nodaļa nosaka, kas ir ģimene, nosaka bērnu tiesības, kā arī regulē pulcēšanas kartību. Veimāras konstitūcijas otrās daļas otrā nodaļa satur divus pantus, kurus var atcelt vai ierobežot impērijas Prezidents ārkārta stāvoklī.
- 3.3. Reliģija un reliģiskas sabiedrības. Šī nodaļa nosaka principu, ka cilvēks ir brīvs savā ticībā un, kā valsts ir atdalīta no reliģijas.
- 3.4. Izglītība un skola. Šī nodaļa nosaka izglītības obligātuma principu un nav svarīga šī juridiskā akta analīzei.
- 3.5. Saimnieciskā dzīve. Šī nodaļa nosaka īpašuma neaizskaramības principu⁴³, šī principa darbību var apturēt ārkārta situācijā pēc Prezidenta lēmuma. Pēc būtības tas nozīme, ka jebkurš īpašums var tikt atsavināts bez kompensācijas.

Analizējot Veimāras konstitūciju kopumā darba autors nonāk pie secinājuma, ka neskatoties uz šī juridiskā akta demokrātisku ievirzienu, tas tomēr paredz iespēju atteikties no demokrātiskam idejām krīzēs apstākļos. Politisku un ekonomisku situāciju, kurā pastāvēja Vācija pirms Hitlera, nākšanas pie varas var uzskatīt par kritisku.

Nemot vērā tautas noskaņojumu, krīzes apstākļus un ļoti zemu valdības efektivitāti tā laikā Vācijas Prezidents Pauls fon Hindenburgs pamatojoties uz Veimāres konstitūcijas⁴⁴ iecel Ādolfu Hitleru reihskanclera amatā⁴⁵, šī iecelšana ir pilnīgi juridiski pamatota. Pēc tam Hindenburgs atlaiž Reihstāgu, pamatojoties uz savam tiesībām, kuras nodrošinātas Veimāras

⁴³ Veimāras konstitūcija, II daļa, 153.pants

⁴⁴ Veimāras konstitūcija, I daļa, 53.pants

⁴⁵ Омельченко О.А. Всеобщая теория государства и права, стр. 378

konstitūcijā 25. pantā. 1933. gada 4. februārī prezidents Hindenburgs izdot dekrētu⁴⁶, kurš ierobežo preses un sapulces brīvību. 1933. gada 27. februārī Reihstāgā notiek ugunsgrēks, atbildot uz šo akciju tiek izdots dekrēts „Par tautas un valsts aizsardzību”, kurš ierobežoja Veimāras konstitūcijas darbību attiecībā uz pamattiesībām un pamatbrīvībām⁴⁷, deva valdībai iespēju pārņemt valsts pārvaldīšanu⁴⁸, paplašināja nāves soda piemērošanas iespējas⁴⁹. Tajā pašā datumā ir pieņemts vēl viens dekrēts⁵⁰, kurš palielina sodus par valsts nodevību. 1933. gadā 21. martā, pēc velēšanām Reihstāgā (kuru NSDAP vinnēja) tiek izdots vēl viens dekrēts⁵¹, kurš palielināja sodus par darbībām pret valdību. 1933. gadā 23. Martā Reihstāgs pieņēma ļoti svarīgu likumu „Par ārkārtam apstākļiem”. Šis normatīvais akts nodeva likumdevēja varu Vācijas valdībai⁵² bez Reihstāga piedalīšanas, akts tika pieņemts uz 4 gadiem un tika pagarināts divas reizes. Ar šo normatīvo⁵³ aktu Hitlers principā kļuva par diktatoru – harizmātisko līderi ar gandrīz absolūto varu savas rokas un leģislatīvo bāzi, lai īstenotu totalitāro režīmu. 1933. gadā 31. martā tika pieņemts likums⁵⁴, saskaņā, ar kuru Reihsrati zaudē savu statusu, kas nozīmē strauju varas centralizāciju. 1934. gadā 30. Janvārī tiek pieņemts likums „Par Impērijas reorganizāciju”, saskaņā ar kuru Vācija transformējas unitāra republikā – turpinās varas centralizācija. 1934. gadā 2. augustā nomira Vācijas Prezidents Pauls fon Hindenburgs. Saskaņā ar Veimāras konstitūcijas 51. pantu – Hitlers, kā reihskanclers kļuva par pagaidu Prezidentu, bet jau 19. augustā notiek referendum par reihskanclera un prezidenta amata apvienošanu. Ar šo referendumu Hitlers apvieno divus galvenos amatus Vācija un kļūst par fīreri – vadoni, bet NSDAP par vienīgo partiju Vācijā⁵⁵. Trešais Reihs pastāvēja uz pasaules kartes tikai 11 gadus, bet šajā laikā sacīja asiņaināko karu pasaules vēsturē un tās valdība izdarīja milzīgu daudzumu noziegumu pret cilvēci⁵⁶. Pēc kara Vācija tika okupēta un sadalīta „ietekmes sfēras”.

Pēc maksa Vēbera domām Veimāres konstitūcija nebija īsti demokrātiska⁵⁷, jo Vācija nebija gatava demokrātijai laikā, kad tā tika pieņemta.

No Veimāras republikas normatīvo aktu analīzes darba autors nonāk pie secinājuma, ka NSDAP pēc neveiksmīga „Alus puča”⁵⁸ izvēlējās likumīgo ceļu varas uzurpēšanas ceļā.

⁴⁶ Verordnung zum Schutze des Deutschen Volkes

⁴⁷ Reichstagsbrandverordnung §1

⁴⁸ Reichstagsbrandverordnung §2

⁴⁹ Reichstagsbrandverordnung §5

⁵⁰ Verordnung gegen Verrat am Deutschen Volke und hochverräterische Umtriebe

⁵¹ Verordnung des Reichspräsidenten zur Abwehr heimtückischer Angriffe gegen die Regierung der nationalen Erhebung

⁵² Ermächtigungsgesetz §1

⁵³ Werner F. Verfassungsgeschichte, Seite 323

⁵⁴ Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich

⁵⁵ Verordnung zur Sicherung der Staatsführung

⁵⁶ Birziņa L., Vācijas tiesību vēsture, 121.lpp.

⁵⁷ История политических и правовых учений стр. 531

Vērtējot šo situāciju no tāda paša skatpunkta, kā to vērtēja vācieši tajos laikos, tas ir no pozitīvisma skatpunkta, tad Hitlera nākšana pie varas ir juridiski pamatots process, jo visas darbības nebija pretrunā ar Veimāras konstitūciju, un pirms jebkuras pārsteidzošas darbības tika pieņemts attiecīgais normatīvais akts likuma noteiktajā kārtībā. Vērtējot šo situāciju no modernas Eiropas viedokļa – tā ir acīmredzami juridiski nepamatota, jo pastāv saistošas starptautiskas tiesību normas un starptautiskie tiesību principi, tomēr principā šī situācija ir iespējama, jo cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības nespēlē tik lielu lomu parējāt pasaulē, kā Eiropā. Hitlera, ka vadoņa tapšana – ir sarežģīts un grūti realizējams modelis, kas bieži vien nav nepieciešams, ja valsts „ir gatava” vadoņa rašanai, ka darba autors ir secinājis no Staļiniska PSRS modeļa analizēšanas galvenais ir tautas piekrišana jaunai ideoloģijai.

Analizējot Hitlerisko Vāciju darba autors nonāk pie secinājuma, ka vadoņa vara sāk formēties apstākļos, kad valstī ir krīzes situācija, skatoties uz Vācijas attīstību pēc Hitlera nākšanas pie varas, var konstatēt, ka šis process ir dabisks, jo varas centralizācija ļauj pieņemt ātrus un efektīvus lēmumus, tomēr analizējot nacistiskās Vācijas vēsturi, tālāk ir konstatējams, ka vadoņa vara ir nestabila, nekontrolējama un agresīva, kas noved pie pašiznīcināšanās, Vācijas modelis nerisina šo problēmu, jo fīrera valdība nebija terminēta.

Ar laiku vadoņa varas efektivitāte samazinās, bet varas ļaunprātīga izmantošana palielinās, kas nozīme, kā ja valsts attīstījies pēc nacistiskas Vācijas modeļa (sākuma bija juridiski pamatota), tā nevarēs saglabāt savu juridisko pamatojumu.

⁵⁸ Всеобщая теория государства и права О.А. Омельченко, стр. 376

Ulmaņa Latvija.

Kārlis Ulmanis⁵⁹ ir dzimis 1877. Gada, pēc izglītības - agronoms. Ulmanis spēlēja aktīvo lomu Latvijas valsts tapšanā, pirms viņa apvērsuma – Ulmanis strādāja, kā Satversmes sapulces loceklis, Saeimas deputāts (no Latviešu Zemnieku savienības), tika iecelts par Latvijas Ministru prezidentu, kā arī pildīja ārlietu ministra, kara ministra, apgādības ministra un zemkopības ministra amatu. Uz apvērsuma momentu viņš bija Latvijas Ministru prezidents un pildīja ārlietu ministra amatu⁶⁰.

Ulmaņa 1934. gada apvērsuma modelis ir saistīts ar Satversmes darbības apturēšanu. Lai novērtētu šīs rīcības juridisko pamatojumu darba autors analizē Latvijas konstitūciju (1933. gada redakcija). Satversme sastāvēja no 7 nodaļām, kuras ietvēra sevī 88 pantus:

1. Vispārējie noteikumi. Šī nodaļa nosaka demokrātijas principus un principu, ka valsts vara pieder tautai. Acīmredzami, šie principi tika pārkāpti, jo Ulmaņa režīms ir autoritārais režīms.
2. Saeima. Šī nodaļa apraksta Saeimas darbību un kompetences. Satversmes 29.pants nosaka, ka Saeimas locekļu nevar apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību. Apvērsuma rezultātā tika arestēti vairāki Saeimas locekļi, kas noteikti ir minētā panta pārkāpums. Saeimai ir tiesības grozīt Satversmi pamatojoties uz 76. pantu.
3. Valsts prezidents. Satversme paredz tiesību Valsts Prezidentam ierosināt Saeimas atļaušanu⁶¹, bet lai atļaut Saeimu ir nepieciešama tautas nobalsošana. Saskaņā ar 47. pantu Valsts Prezidentam ir likuma ierosināšanas tiesība.
4. Ministru kabinets. Šī nodaļa neparedz Ministru Prezidentam tiesības atļaut Saeimu vai apturēt Satversmes darbību, līdz ar ko ir secināms, ka Ulmanim nebija attiecīgas tiesības. Šī nodaļa paredz ministru kabinetam iespēju izsludināt izņēmuma stāvokli, gadījumā, ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks, vai ja valstī vai tās daļā ir izcēlies vai draud izcēlies iekšējs nemiers, kurš apdraud pastāvošo valsts iekārtu. Bet par šo rīcību divdesmit četrus stundu laikā vajag paziņot Saeimas prezidijam, kuram šāds ministru kabineta lēmums nekavējoties jāceļ priekšā Saeimai.
5. Likumdošana. Saskaņā ar šo nodaļa likumdošanas tiesības pieder Saeimai, tomēr pēc Satversmes 81. panta tika paredzēts, ka starp Saeimas sesijām ministru kabinetam ir tiesības, ja neatliekama vajadzība to prasa, izdot noteikumus, kuriem ir likuma spēks,

⁵⁹ Kārļa Ulmaņa biogrāfija – Latvijas Valsts prezidenta kanceleja

⁶⁰ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), 263.lpp.

⁶¹ Satversmes 48.pants

bet tie zaudē spēku, ja nav vēlākais trīs dienās pēc Saeimas nākošās sesijas atklāšanas iesniegti Saeimai.

6. Tiesa. Šis princips nosaka tiesnešu neatkarīguma principu.
7. Valsts kontrole. Šī nodaļa regulē Valsts kontroles institūtu un nav svarīga Ulmaņa valdīšanas analīzei.

Izanalizējot Latvijas Republikas Satversmi darba autors nonāk pie secinājumā, ka Latvijas konstitūcija neparedz iespēju apturēt to darbību, jo neiespējami pieņemt normatīvo aktu, kurš ir ar augstāku juridisko spēku, nekā konstitūcija, un pats konstitūcijas teksts neparedz šo iespēju. Ministru Prezidentam arī nav tiesības grozīt Satversmi, līdz ar to konstitūcijas darbības apturēšana ir pilnīgi juridiski nepamatota rīcība. Teorētiski, šo rīcību varēja daļēji attaisnot ar izņēmuma stāvokļa pasludināšanu. Tomēr apvērsums notika 1934. gada 15. maijā, bet izņēmuma stāvoklis tika pasludināts 16. maijā ar atpakaļejošu spēku.

Ulmaņa rokās koncentrējās likumdošanas un izpildvara, kā arī armijas vadība. Latvijā pēc savas uzbūves bija unitāra valsts, līdz ar to varas centralizācija notika bez straujām izmaiņām valsts institūcijās. Tomēr Ulmanis apturēja visu politisko partiju (ap 100 partijām) darbību, kā arī izformēja pašvaldības.

Latvijas Satversme ir unikāla ar to, ka tajā nebija nodaļas, kura regulēja cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, tomēr Ulmaņa autoritārais režīms bija „maigais”, un iedzīvotāju pamattiesības un pamatbrīvības nebija pārkāptas tādā apmēra, kā PSRS vai nacistiska Vācija. Ulmaņa represijas bija īsas un vēstas pret politiskiem oponentiem (ap 3000 cilvēku tika arestēti), tomēr tie bija juridiski nepamatoti⁶². Darba autors no iepriekšminētiem faktiem secina, kā Ulmaņa nākšana pie varas bija absolūti nelikumīga.

Attiecībā uz Ulmaņa atrašanos pie varas, darba autors pēta Ulmaņa tālāko rīcību:

- Ulmaņa laikā tika pārskatīta lauksaimniecības sfēra, īpaši attiecībā uz kooperatīvu un biedrību valdībām, līdz ar ko 1937. gadā tika pieņemts likums „Par kopdarbības sabiedrībām un to savienībām”.
- 1937. gadā tika izveidota Sabiedrisko lietu ministrija un Vadoņa uzticības organizācija, ka arī pastāvēja politiskā policija. Šīs institūcijas ir klasiskie vadoņa varas radītāji, kuri pastāv, lai īstenotu režīma politisko un ideoloģisko kontroli, līdz ar to, atbalstot to.
- Ulmaņa Latvijā attīstījās cenzūra⁶³, Ulmaņa valdīšanas laikā izdevniecību skaits krietni samazinājās. Kā arī bija nacionāla politika un vadoņa kults.

⁶² Stranga A., LSDSP un 1934.gada 15.maija valsts apvērsums. 287.lpp.

⁶³ Preses likums (1938. gada redakcija)

- Uzņēmumi tiek nacionalizēti.
- Attīstījās nacionālā politika⁶⁴. Tika aizvērtas mazākumtautību mācību iestādes. Mazākumtautības tika atlaistas no darba, kas saistīts ar valsts vadīšanu.
- 1936. gadā Prezidentam Kviesim, kurš visā Ulmaņa vadīšanas laikā bija Prezidents un parakstīja valdības likumus, beidzas Prezidenta termiņš, līdz ar ko, tika pieņemts 1936. gada 12. marta likums, ar kuru Ulmanis vienlaicīgi kļuvis par Valsts Prezidentu un Ministru kabineta Prezidentu, pasludinot sevi par vadoni.

Atsevišķi vajag uzsvērt, kā Ulmanis gribēja pārveidot Latvijas valsts iekārtu likumīga ceļā, par to liecina fakts, kā Latvijas Zemnieku apvienība 1933. Gada nodod Saeimai Satversmes grozījumu projektu, kurš paredz parēju no parlamentāras uz prezidentālu republiku, tomēr šie grozījumi netika pieņemti.

Analizējot Ulmaņa tālāko rīcību, darba autors secina, ka pirmkārt viennozīmīgi Ulmanis ir harizmātiska persona, otrkārt, ka viņa valdīšana no pašā sākuma līdz beigām bija juridiski nepamatota, neskatoties uz normatīviem aktiem, kuri tika izdoti viņa valdīšanas laikā. Tomēr, neskatoties uz veikto noziegumu, Ulmaņi nevar nosaukt par noziedznieku, jo, pirmkārt viņa kandidatūru atbalstīja lielākas daļa no Latvijas tautas, otrkārt apvērsums nenodarīja rezonansi citās valstīs, Latvijas valsts status netika pārtraukts. Treškārt, visās jaunās valstīs Austrumeiropa bija demokrātijas trūkums, par ko liecina tas, kā Lietuvā 1926. gada notika apvērsums, kuru vadīja Antans Smetona – Lietuvas autoritārais vadonis līdz 1940. gadam, ka arī 1934. gada apvērsums Igaunijā, kuru vadīja Konstantīns Petss. Tomēr no nesen veiktajā pētījuma⁶⁵ ir secināms, kā par Ulmaņa rīcību bija paredzēta kriminālatbildība, kā par smagu noziegumu - dumpi, par šo noziegumu bija paredzēta atbildība – spaidu darbi uz noteiktu laiku no 4 līdz 15 gadiem vai uz visu mūžu.

Apvērsuma izplatība Austrumeiropa parādīja savdabīgu parāžu. Autoritārisma izplatību tomēr nevar pamatot ar juridiskiem aktiem. XX. gs. bija pārejas periods, kad demokrātiskās vērtības bija pieteiktas, bet nebija efektīvi piemērotas, kas izraisīja tik lielo daudzumu juridiski nepamatotus vadoņa režīmus.

⁶⁴ Straume A. Kārlis Ulmanis un mazākumtautību politika Latvija 1920.-1940.gada 23.-25.lpp.

⁶⁵ Jākobsone E., Ulmaņa apvērsuma juridiskā analīze "Jurista Vārds" Nr. 35, 2011

Musolīni Itālija.

Benito Musolīni ir dzimis 1883. gadā, Itālijā. Viens no fašisma ideoloģijas izstrādātājiem. Bija Itālijas premjerministrs no 1922. gada. No 1925. gada - Itālijas vadonis⁶⁶. Strādāja, kā žurnālists, no pašas bērnības attīstīja oratora mākslu – vadonim nepieciešamu prasmi. Musolīni ideju, ka demokrātijai un komunismam var būt alternatīva, aktīvi izmantoja Vācija, Spānijas, Rumānija, kā arī Latvija, līdz ar ko Musolīni ir pionieris harizmātiskas varas nostiprināšanā jaunākajā vēsturē. Musolīni Itālijas modelis ir unikāls, jo tas ir attīstījies no konstitūcijas monarhijas un jauna ideoloģija neaizvietoja ar sevi reliģiju, bet atbalstīja to⁶⁷.

Itālijas konstitūcija bija spēkā visās Musolīni valdīšanas laikā, līdz ar to tā ir ļoti svarīga šī vadoņa režīma juridiska pamatojuma analizēšanai. Itālijas konstitūcija bija Sardīnijas Karaļvalstis (kura apvienoja Itāliju vienā valstī) konstitūcija, tā sastāv no 9 nodaļām, kuri ietver sevī 83 pantus:

1. Šī nodaļa sastāv no ievaddaļas un šīs konstitūcijas galvenajiem principiem. Pirmkārt šī nodaļa nosaka oficiālas valsts reliģijas, ņemot vērā, ka konstitūcijas bija izveidota 1848. gadā, kad reliģija spēlēja daudz būtiskāku lomu, nekā XX.gs Eiropā, šis princips ir saprotams. Šis princips ierobežo monarha varu, nosakot, ka leģislatīva vara kolektīvi pieder karalim un divām Palātām – Senātam un Deputāta Palātai⁶⁸, tomēr monarhs ir armijas augstākais vadonis, viņš pieņem lēmumu par karu un mieru, ka arī viņš var sankcionēt likumus. Karalis var atlaist Deputātu Palātu, bet četru mēnešu periodā viņam vajag sasaukt jaunu Palātu⁶⁹. Monarha amats ir mantojams. Monarha griba nav augstāka par konstitūcija, jo viņš dod zvērestu ievērot konstitūciju⁷⁰. No šī nodaļas darba autors secina, ka karalis bija ļoti spēcīga figūra Itālijā, tomēr šis amats bija nodrošināts ar asins principu, līdz ar ko harizmātiskai personai nebija likumīgas iespējas kļūt par karali.
2. Iedzīvotāju tiesības un pienākumi. Šī nodaļa nostiprina principu, ka visi iedzīvotāji ir vienādi likuma priekšā, dzīvojamās telpas neaizskaramības principu, preses brīvības principu, īpašuma neaizskaramības principu un tiesības miermīlīgi pulcēties. Šie principi nav absolūti un var tikt ierobežoti likuma noteiktajā kartībā. Tomēr ņemot vērā, kā šī konstitūcija tika pieņemta 1848. gadā, tajā ir ietverti demokrātiskie principi, kuri apgrūtina vadoņa pienākšanu pie varas likumiska ceļā.

⁶⁶ Birziņa. L., Itālijas valsts un tiesību vēsture, 77.lpp

⁶⁷ Хибберт К., Бенито Муссолини, Глава первая, стр. 3-35

⁶⁸ Constitution of the Kingdom of Sardinia Article 3

⁶⁹ Constitution of the Kingdom of Sardinia Article 9

⁷⁰ Constitution of the Kingdom of Sardinia Article 22

3. Senāts. Šī nodaļa nodrošina karalim tiesību veidot Senātu no noteiktiem sociāliem grupām, interesanti, ka Senātam nav noteikta dalībnieku skaitā, Senatora amats nav ierobežots ar laiku. Senatoriem ir neaizskaramie.
4. Deputātu palāta. Šī nodaļa nosaka, kā tiek ievēlēti deputāti un kādas tiem ir izvirzītas prasības. Deputātus Itālijā ievēlēja uz 5 gadiem. Deputātiem arī ir paredzēta neaizskaramība. Deputātiem ir paredzēta tiesība atbrīvot Ministrus no amata⁷¹.
5. Noteikumi, kuri attiecas uz abām palātām. Šī nodaļa satur principu, kā lēmumi tiek pieņemti ar balsu vairākumu.
6. Ministri. Ministrus Itālijā nozīmēja un atbrīvoja no amata karalis. Ministri spēlēja arī leģislatīvo lomu – neviens likums nestājās spēkā, kamēr to nav parakstījis attiecīgs ministrs. Šī nodaļa vēlreiz apliecina, ka karalim ir ļoti liela vara, jo viņam ir tiesības izpildvaras un likumdošanas atzāres.
7. Tiesu vara. Tiesnešus Itālijā arī nozīmēja karalis. Tiesa ir spriesta karaļa vārdā. No šīs nodaļas ir secināms, ka karalim ir arī netieša vara par tiesu varu, jo viņš nozīme tiesnešus.
8. Primārie noteikumi. Šī nodaļa nosaka titulu eksistēšanu.
9. Sekundārie noteikumi. Šī nodaļa nesatur šī bakalaura darbam svarīgus faktus.

Izpētot Itālijas konstitūciju darba autors nonāk pie secinājuma, kā šī konstitūcija ir diezgan nekonkrēta – tajā nav paredzētas grozīšanas iespējas, Ministru kabinets gandrīz nav aprakstīts. Šī konstitūcija paredz plašas karaļa kompetences, kā arī gandrīz neiespējami saprast šī normatīva akta vietu normatīvu aktu hierarhijā. Šis apstāklis apgrūtina Benito Musolīni darbību juridisko vērtēšanu.

Lai pilnīgi un pareizi izvērtētu šo jautājumu darba autors analizē Musolīni rīcības pienākšanas pie varas procesā:

- 23. Martā 1919. gadā Benito Musolīni nodibina organizāciju ar nosaukumu „Fasci italiani di combattimento”⁷².
- 1921. gada Itālija notika parlamenta vēlēšanas. Musolīni atbalstīja tā laika ministru prezidentu un 35 deputāti tika ievēlēti deputātu Palātā. Ņemot vērā, kā Itālijas deputātu Palātā ir 630 deputātu vietas, var secināt, ka īpašu ietekmi uz Itālijas politiku šie deputāti izdarīt nevarēja⁷³. Tajā pašā gadā Musolīni organizācija tika pārveidota par „Nacionāla fašistu partija”.

⁷¹ Constitution of the Kingdom of Sardinia Article 47

⁷² Хибберт К., Бенито Муссолини, Глава третья, стр.42-58

⁷³ Birziņa L., Itālijas valsts un tiesību vēsture, Turība, Rīga, 2001. gads, 78.lpp

- 1922. gada fašistu popularitāte palielinājās, kas izraisīja vēstures notikumu ar slaveno nosaukumu – Maršs uz Romu – pēc būtības valsts apvērsums, kas izpaudās nacionālu fašistu partijas maršu caur Itāliju pārņemot kontroli par Itālijas zemēm. Kamēr fašistu kolona vēl nav iegājusi Romā, tā laikā premjerministrs piedāvā izsludināt ārkārtas stāvokli, tomēr karalis šo lēmumu noraida – kas ir pilnīgi viņa kompetences robežās. Karalis sāka pārrunas ar Musolīni, kurš Maršā tieši nepiedalījās. Pārrunas rezultāta karalis nozīmē Musolīni, kā jaunu premjerministru. Izvērtējot šo situāciju ir secināms, ka apvērsums acīmredzami ir juridiski nepamatota rīcība, tomēr Musolīni nozīmēšana par premjerministru ir juridiski pilnīgi pamatota rīcība, līdz ar ko Musolīni pienākšanu pie varas var skaitīt par likumisku.
- Musolīni formē valdību, kurā viņš pats ieņēma premjerministra, iekšlietu ministra un ārlietu ministra amatus. Teorētiski šī amatu apvienošana nepārkāpj Itālijas konstitūciju. Parlaments šo valdību apstiprina⁷⁴.
- 1923. gada, tika pieņemts tā sauktais Ačebro likums. Saskaņā ar šo likumu, kuru pieņēma Itālijas parlaments – partija, kura vinnēja vēlēšanās saņemot vairāk nekā 25% no balsīm – saņem 66% vietas parlamentā. Saskaņā ar šo likumu, uzvārējošai partijai ir daudz vieglāk kontrolēt likumdošanas procesu valstīs.
- 1924. gada tika rīkotas Parlamenta vēlēšanas, kurās Musolīni partija, pamatojoties uz jauno likumu saņēma 66% no vietām Parlamentā. Opozīcija, atteikusies piedalīties parlamenta darbībā, līdz ar ko pēc būtības Parlaments sastāvēja tikai no fašistiem.
- 1925. gada tika pieņemts jauns likums, saskaņā, ar kuru parlaments nevarēja atlaist premjerministru, to varēja izdarīt tikai karalis.
- Fašistu parlaments izdarīja grozījumus Itālijas likumdošana, pamatojoties uz kuriem, notika varas centralizācija – vadoņu varas viens no galvenajiem pazīmēm.
- 1926. gadā tiek pieņemts likums ar kuru Ministru kabinets var izdot dekrētus ar likuma spēku, līdz ar ko likumdošanas vara nonāca izpildvaras rokās⁷⁵, kuru kontrolējis Musolīni.
- 1928. gada tika pieņemts likums, saskaņā, ar kuru visas partijas, neskaitot fašistu partiju tika aizliegtas. Šī paša gada oficiāli tika izveidots jauns varas orgāns – Liela fašistu padome, kopā ar parlamenta vēlēšanu atcelšanu tas nozīmēja, ka fašistu partija pilnīgi pārņēma varu Itālijā⁷⁶.

⁷⁴ Хибберт К., Бенито Муссолини, Глава четвёртая, стр. 58-75

⁷⁵ Черниловский З.М., Всеобщая История Государства и права, 459 стр.

⁷⁶ Хибберт К, Бенито Муссолини, Глава пятая, стр. 75-102

Musolīni valdīšanas modelis ir unikāls arī valdīšanas beigās. Musolīni harizmas nepietika, lai saglabātu autoritāti arī pēc lūzuma momenta otrā pasaules karā. Sakara ar ko viņš tika arestēts un atbrīvots no premjerministra amata ar karaļa lēmumu. Dīvaini kā „duče” fašistu Itālijas pastāvēšanas periodā saglabāja karaļa tiesības un līdz ar to padarīja par iespējamu viņa sagraušanu. Musolīni valdība tika izbeigta ne ar viņa nāvi vai apvērsumu, bet uz absolūti juridiski pamatotas situācijas.

Pēc apvērsuma Musolīni atbrīvoja vācieši un viņš nodibināja jaunu valsti, bet reāli spēlēja tur tikai reprezentatīvu lomu.

Izanalizējot Musolīni valdīšanas posmu Itālijas vēsturē darba autors nonāk pie secinājuma, ka Musolīni režīmu var formāli uzskatīt par juridiski pamatotu, tomēr pēc būtības tas bija apvērsums, kurš formāli saglabāja valsts struktūru. Ņemot vērā, ka fašistu partija bija populāra Itālijā, varam teikt, ka Musolīni vara bija juridiski pamatota.

Tomēr šīs varas juridiskais pamatojums nebija svarīgs šim vadonim, tas bija tikai viens no veidiem, kā varu saņemt, par to liecina, piemēram telegramma kuru rakstīja Musolīni Palermo prefektam – „Jums ir kart-blanšs, valsts varai Sicīlijā jābūt atjaunotai absolūti, es atkārtuju absolūtai. Jā eksistējošie likumi Jums traucēs, tā nebūs problēma, mēs izstrādāsim jaunus.”⁷⁷ Šī telegramma pilnīgi parāda vadoņa attieksmi pret likumiem – tie neatpoguļo iedzīvotāju intereses un likumi ir izstrādāti nepamatojoties uz taisnības principiem.

⁷⁷ Мусолини Б., мемуары, Часть IV стр. 408

FRANKO SPĀNIJA

Francisko Franko ir dzimis 1892. gadā, Spānijā, bija Spānijas vadonis no 1939. gada līdz 1975. gadam⁷⁸. Šim darbam viņa valdīšana ir svarīga, jo tā ir unikāla ar savu ilgumu un stabilitāti, kuru nodrošināja Franko ar savu elastīgo politiku – kas nav raksturīgi vadonim. Franko pienāca pie varas pilsoņu kara apstākļos, sakara ar ko darba autors neanalizēja Franko nākšanas pie varas juridisko pamatojumu, jo acīmredzami sacelšanas pret pastāvošu valdību ir juridiski nepamatots process.

Darba autors analizēs Spānijas konstitūciju (1931. gada redakcija) ar mērķi, pamatojoties uz šo analīzi, izpētīt Franko valdīšanas periodu attiecībā uz to juridisko pamatojumu. 1931. gada Spānijas konstitūcija sastāv no 9 nodaļām, kuras ietver sevī 125 pantus. Šo konstitūciju pieņēma „Dibināšanas sapulce” – likumdošanas orgāns, kurš tika nodibināts pēc Spānijas transformācijas uz republiku:

1. Vispārīgie nolikumi. Šī nodaļa nosaka principus, kā Spānija ir demokrātiska republika, Spānijas pilsoņi ir vienādi likuma priekšā, valsts ir atdalīta no reliģijas. Šī konstitūcija arī nosaka, ka Spānija nepiedalīsies karadarbībā⁷⁹.
2. Nacionāla organizācija. Šī nodaļa apraksta Spāniju ka federatīvo valsti, kas arī atsevišķi regulē Spānijas kolonijas. Valstī bija nodrošināta varas decentralizācija.
3. Nacionalitāte. Šī nodaļa regulē, kā var kļūt par Spānijas pilsoņi un nesatur šim darbam svarīgas normas.
4. Pilsoņu tiesības un pienākumi. Šis normatīvais akts anulē jebkādas atšķirības sakarā ar cilvēka izcelsmi un likvidē titulus. Šī nodaļa pamatīgi ierobežo Katoļu baznīcas tiesības⁸⁰. Ka arī šī nodaļa nostiprina nevainīguma prezumpcijas principu, pārvietošanās brīvības principu, dzīvojamās telpas neaizskaramības principu, saraksta neaizskaramības principu, cenzūras aizlieguma principu, dzimumu līdztiesības principu, pulcēšanās brīvības principu u.c. Tomēr Spānijas konstitūcija paredz⁸¹, ka zināmus principus var ierobežot vai atcelt – principu, ka cilvēka brīvību var ierobežot tikai par nozieguma izdarīšanu, brīvas pārvietošanās principu, vārda brīvības principu un pulcēšanās brīvības principu. Šī nodaļa regulē arī jautājumus par ģimene,

⁷⁸ Всеобщая история права и государства, стр. 600

⁷⁹ Spānijas konstitūcija, 5.pants

⁸⁰ Spānijas konstitūcija, 26, 27 .pants

⁸¹ Spānijas konstitūcija, 42 .pants

ekonomiku un kultūru un paredz iespēju valstij atsavināt īpašumu par adekvātu kompensāciju⁸². Šī valsts tiesība ir labvēlīga iespējamai vadoņu varai.

5. Likumdošanas vara. Spānijā šī vara pieder tautai, bet tā ir realizēta caur Deputātu kongresu, parlamentu vai referendumu.
6. Republikas Prezidents. Prezidents tiek ievēlēts uz sešiem gadiem, bez iespējas tikt ievēlētam uz otru termiņu. Prezidents rīkojas pamatojoties uz Spānijas konstitūciju un nepārkāpj to. Prezidentam un tiesības nozīmēt un atcelt premjerministru. Prezidentam arī ir tiesības⁸³ starp Kongresa sesijas izdot normatīvus aktus ar terminētu juridisko spēku, kā arī Prezidentam ir tiesības atlaist parlamentu. Atšķirība no citām tā laika konstitūcijām, Prezidents var tikt saukts pie kriminālatbildības. No šīs nodaļas ir secināms, ka Prezidenta amats Spānijas republikā nebija spēcīgs, kas rada problēmas Prezidentam juridiski pamatoti kļūt par vadoni.
7. Valdība. Premjerministrs, tapāt, ka Prezidents, var tikt saukts pie atbildības par noziegumiem. Ministru kabinets ir galvenā izpildvaras institūcija Spānijā. Ministru amats nav savienojams ar citiem amatiem. No šīs nodaļas ir secināms, ka izpildvara ir ļoti juridiski droši nodalīta no citiem varas atzariem.
8. Tiesu vara. Tiesu vara ir neatkarīga, cilvēkiem, neatkarīgi no viņu sociāla statusa, tiek nodrošināta iespēja vērsties tiesā. Spānijas konstitūcija bija ļoti moderna, jo paredzēja konstitucionālu tiesu, kas nozīmēja, kā Spānijas tiesību sistēmai bija svarīga arī tiesību normu interpretācija un saskaņošana. Tiesu vara arī ir droši nodalīta no citam varas atzariem, kas apgrūtina iespēju lai vadoņa vara parādītos (juridiski pamatotai).
9. Valsts finanses. Šī nodaļa apraksta budžeta pieņemšanas procedūra, ka arī nodokļus un nodevas un nav svarīga šī darba gaitai.
10. Konstitucionālas reforma. Šī nodaļa apraksta konstitūcijas grozīšanas iespējas un apraksta konstitucionālas tiesas darbību un kompetences. Konstitūciju var mainīt pēc valdības vai parlamenta iniciatīvas, atsevišķas amatpersonas to darīt nevar, līdz ar to Spānijas konstitūcijas demokrātiskums bija nodrošināts ar tas grozīšanas grūtību un konstitucionālu tiesu.

Izvērtējot Spānijas konstitūciju darba autors nonāk pie secinājuma, kā šī normatīva akta demokrātiskas vērtības ir ļoti droši aizsargātas. Līdz ar ko ar šo konstitūciju spēkā esamību juridiski pamatota vadoņa vara parādīties nevar, jo Spānijas konstitūcijas strikti atdala

⁸² Spānijas konstitūcija, 44.pants

⁸³ Spānijas konstitūcija, 80.pants

likumdošanas, tiesu varu un izpildvaru, vara nav centralizēta, nepastāv amatpersonas ar lielu varas apjomu, amatus nevar apvienot, konstitūcija ir aizsargāta ar konstitucionālo tiesu.

Tomēr Francisko Franko saņēma absolūto varu republika un saglabāja to līdz savai nāvei 1975.gadā. Viņas valdīšanas laikā bija izdoti normatīvie akti, kuri legalizēja viņa varas apjomu, vissvarīgākais bija 8. Augusta 1939. gada dekrēts, kurš apveltīja Franko ar absolūtu varu un atbrīvoja viņu no jebkādas atbildības, izņemot atbildību pret Dievu un vēsturi, tomēr šo dekrētu nevar skaitīt par Franko varas juridisko pamatojumu, jo tas bija izstrādāts pēc tam, kad Franko šīs tiesības jau izmantoja.

Spānija pēc Franko nākšanas pie varas attīstījās, kā tradicionāla vadoņa valsts – konstitūcija tika ignorēta, politiskas partijas, izņemot 1937. gadā dibinātu „Spānijas falangu”⁸⁴ tika pasludinātas par pretlikumiskām, tiesu vara strādāja ārkārta režīmā, kas krietni samazināja tās objektivitāti un neatkarību. Tika ieviesta cenzūra.

„Spānijas falanga” nebija klasiska nacionāla partija, jo tā sastāvēja no cilvēkiem ar atšķirīgiem politiskiem uzskatiem, kas nozīmēja, kā vadonis un partija nebija viens veselums, bet Franko izmantoja „falangu” saviem mērķiem, kamēr partija tos varēja realizēt, par to liecina tas, ka 1942. gadā, Spānijā tika izveidota jauna valdība, kurā „Spānijas falangas” pārstāvji bija mazāk pārstāvēti nekā agrāk.

⁸⁴ Всеобщая история права и государства, стр. 602

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Vadoņa vara var parādīties valstī ar jebkuru pārvaldes modeli, jo tas viennozīmīgi mainīsies, kad vadonis nāks pie varas. Līdz ar to vadonis maina valsts pārvaldes struktūru.
2. Zinātnieki, kuri pētīja vadoņa varu nonāk pie kopīga secinājuma, ka vadoņa nākšana pie varas ir likumsakarīga un process ir leģitīms, kas notiek valstī nelabvēlīgā ekonomiskā un politiskā situācijā, pēc savas būtības tas nav juridiski pamatots process, tomēr zinātnieki šo iespēju nenoliedz.
3. Staļina vadoņa status ir pilnīgi juridiski nepamatots, tas nav nostiprināts konstitūcijā, ka arī nav nostiprināti viņa amati. PSRS konstitūcija apraksta to, ka valstī ar demokrātiskām vērtībām, ņemot vērā, ka Staļins piedalījās konstitūcijas izstrādē, ir secināms, ka juridiskais pamatojums nebija Staļina mērķis.
4. Hitleru, kā Vācijas vadoņi var uzskatīt par juridiski pamatotu, jo vara tika uzurpēta pakāpeniski un atbilstoši Veimāras konstitūcijai. Veimāras konstitūcijas status un panti tika mainīti ar likumu noteiktajā kārtībā. Šīs rīcības juridiskais pamatojums bija iespējams, jo nacistu partija izvēlējās stratēģiju nākt pie varas likumīgā ceļā, otrkārt, jo Vācijas tauta un attiecīgi likumdošana nebija gatava demokrātiskajām vērtībām, kuras bija neefektīvas politiskās un ekonomiskās krīzes apstākļos.
5. Ulmaņa režīms juridiski nav pamatots, jo tas bija izdarīts apvērsuma rezultātā, šis režīms ir unikāls ar to, ka varas maiņa notika gandrīz bez tautas līdzdalības un tika uzverta kā normāla parādība, jo Eiropā veidojās demokrātijas krīze, līdz ar ko valsts pārvēršana par vadoņa valsts tika uzskatīta, ka absolūti loģiska un leģitīma rīcība.
6. Musolīni nākšanā pie varas pastāv juridiski pamatotas iezīmes, tomēr kā sistēma – tā nav juridiski pamatota, jo Musolīni saņēma premjerministra amatu apvērsuma rezultātā; visas tālākās rīcības tika juridiski pamatotas, bet analizējot avotus un Musolīni saraksti ar viņa piekritējiem ir secināms, ka juridiskais pamatojums nebija viņa mērķis.
7. Franko režīms nostiprinājās apvērsumā rezultātā, līdz ar to nav juridiski pamatots, tomēr tas atspoguļo Vēbera teorija, ka vadoņa vara transformējas demokrātiskā režīmā, lai saglabātu varas leģitimitāti un ir svarīgs šī darba mērķu sasniegšanai, jo apliecina, ka vadoņa vara ir īslaicīga pēc savas būtības, tā ir terminēta ne tikai ar

vadoņa dzīves ilgumu, bet arī var transformēties demokrātiskā valstī vai iznīcināt sevi ar agresīvu ārējo politiku.

8. Darba autors nonāk pie secinājuma, ka vadoņa vara var būt juridiski pamatota, tomēr lai tas būtu iespējams vajag realizēties dažādiem faktoriem, tādiem kā, likumdošanas robi – it īpaši valsts konstitūcijā, plašas kompetences attiecībā uz izpildvaru un/vai likumdošanas varu vienai amatpersonai, kā arī ir svarīgs tautas atbalsts – leģimitāte.
9. Vadoņa varas valstīs notiek varas centralizācija, kas ir izraisīta ar varas nakšanu vadoņa rokās – savdabīgo varas centru, no kura viss ir kontrolēts.
10. No analizētiem avotiem un teorijām, kā arī no pētītiem modeļiem ir secināms, ka vadoņiem pastāv tendence formāli legalizēt savu varu – tas ir saistīts ar jaunas valsts sistēmas strukturēšanu un nepieciešamu mehānismu, kā saglabāt un nostiprināt savu varu.
11. No analizētajām teorijām par vadoņa varu, problēma ir pēcnācēja noteikšana, tomēr XX.gs Eiropā šī problēma tika risināta caur vienas partijas hegemoniju – tas ir daudz drošāk, nekā asins princips, kurš eksistēja monarhijas valstīs.
12. Analizējot vadoņa modeļus ir secināms, ka varas juridiskais pamatojums nav vadoņa pamatmērķis, tas ir tikai viens no veidiem, kā varu saņemt, jo vadoņa vara ir pēc savas būtības leģitīma un vadonim nav nepieciešams vēl kaut kāds pamatojums, kamēr iedzīvotāji viennozīmīgi viņu atzīst, kā savu līderi.
13. Vadoņa vara parādās politiskās vai ekonomiskās krīzes apstākļos, šis fakts izriet no cilvēku psiholoģijas – lai dzīvotu labāk, cilvēki var upurēt savu brīvību, kā arī instinktīvi izvēlas cilvēku, kurš viņu vadīs un palīdzēs – harizmātisko līderi.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Grāmatas

1. Birziņa L. Itālijas valsts un tiesību vēsture, Turība, Rīga, 2001
2. Birziņa L. Vācijas tiesību vēsture, Turība, Rīga 1999
3. Broks J. Tiesību filozofija, Turība, Rīga 2004
4. Friedrich K., Zb. Brzezinski, Totalitarian Democracy and Autocracy, Cambridge, Harvard Univ. Press, 1956
5. Jākobsone E, Ulmaņa apvērsuma juridiskā analīze, "Jurista Vārds" Nr. 35, 2011
6. Jungs, K. G.. Dzīve. Māksla, Politika. Zvaigzne ABC, Rīga, [b.g.]
7. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), Fonds Latvijas Vēsture, Rīga, 2000
8. Stranga A. LSDSP un 1934.gada 15.maija valsts apvērsums, Rīga, [b.i.], 1998
9. Straume A. Kārlis Ulmanis un mazākumtautību politika Latvija 1920.-1940.gada, Latvijas Vēsture, Rīga, 1995.gads
10. Weber M. Economy and Society, [b.i.], 1978
11. Werner F. Verfassungsgeschichte, C.H.Beck, Munchen, 2005
12. Zemītis. G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture, Turība, Rīga, 2006
13. Аристотель Политика, АСТ, Москва, 2010
14. Вебер М. Типы господства, [b.i.], [b.g.]
15. Всеобщая история права и государства, НОРМА, Москва, 2001
16. Дэвис Н. История Европы, Период между войнами, АСТ, Москва, 2004
17. Мусолини Б. Мемуары, ЭКСМО, Москва, 2004
18. Омельченко О.А. Всеобщая теория государства и права, ТОН, Москва, 2001
19. Платон Государство, Наука, Санкт-Петербург, 2005
20. Рене Д., Жоффе-Спинози К., Основные правовые системы современности, Международные отношения, Москва, 1998
21. Суходеев В. Иосиф Виссарионович Сталин: энциклопедия, ЭКСМО, Москва 2006
22. Хибберт К., Бенито Муссолини, Феникс, Москва, 1998
23. Черниловский З.М. Всеобщая История Государства и права, Высшая школа, Москва, 1983
24. Ширер У. Взлёт и падение третьего Рейха, ЭКСМО, Москва 2004

Bez autora

1. The philosophy of Giambattista Vico, [b.i.], London, 1923
2. История политических и правовых учений, НОРМА, Москва, 2004
3. Словарь-справочник политической психологии. Москва, -[b.i.] 1999.
4. Теория государства и права, НОРМА, Москва [b.g.]

Atsevišķi raksti grāmatu ietvaros vai internetā.

Kārļa Ulmaņa biogrāfija – Latvijas Valsts prezidenta kanceleja:

http://www.president.lv/pk/content/?cat_id=910 (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)

Normatīvie akti

1. Statuto Albertino (pieņemti 1848.gadā):
http://it.wikisource.org/wiki/Statuto_albertino (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
2. Versailler Vertrag (pārrakstīts 1919.gada):
<http://www.documentarchiv.de/wr/vv.html> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
3. Конституция германской империи (tā saukta Veimares konstitūcija, pieņemta 1919.gadā):
<http://law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=261> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
4. Договор 1922 года о создании СССР:
http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0004_uni&object=facsimile&l=ru (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
5. Acerbo law (pieņemts 1923.gadā):
http://getrevising.co.uk/resources/the_acerbo_law_1924 (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
6. Конституция СССР 1924 года
http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1924/red_1924/5508660/ (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
7. Комunistiskās partijas 1925.gada nolikums
<http://hist.msu.ru/ER/Etext/vkpb1926.htm> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
8. Constitución española (1931.gada redakcija):
http://es.wikisource.org/wiki/Constituci%C3%B3n_de_la_Rep%C3%ABblica_Espa%C3%B1ola_de_1931 (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
9. Latvijas Republikas Satversmes 1933.gada redakcija:

- http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980&version_date=21.03.1933 (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
10. Reichstagsbrandverordnung (pieņemts 1933.gada):
<http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Reichstagsbrandverordnung> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 11. Verordnung gegen Verrat am Deutschen Volke und hochverräterische Umtriebe (pieņemts 1933.gada):
http://www.documentarchiv.de/ns/1933/hochverrat_vo.html (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 12. Verordnung des Reichspräsidenten zur Abwehr heimtückischer Angriffe gegen die Regierung der nationalen Erhebung (pieņemts 1933.gada):
<http://www.jku.at/kanonistik/content/e95782/e95785/e95786/e95794/e104403/e104413/e98496/VerordnungdesReichspraesidenten.pdf> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 13. Ermächtigungsgesetz (pieņemts 1933.gada):
<http://de.wikisource.org/wiki/Erm%C3%A4chtigungsgesetz> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 14. Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich (pieņemts 1933.gada):
<http://www.documentarchiv.de/ns/lnrgleich01.html> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 15. Verordnung zur Sicherung der Staatsführung (pieņemts 1933.gada):
<http://www.verfassungen.de/de/de33-45/gleichschaltung33-v4.htm> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 16. Конституция СССР 1936 года
[http://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%A1%D0%A1%D0%A1%D0%A0_\(1936\)_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F_5.12.1936_%D0%B3](http://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%A1%D0%A1%D0%A1%D0%A0_(1936)_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F_5.12.1936_%D0%B3). pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 17. Комунистiskās partijas 1934.gada nolikums:
<http://www.webcitation.org/65ioXw0wc> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 18. Preses likums (1938.gada redakcija)
 19. Конституция СССР 1977 года
<http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1977.htm> (pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)
 20. Eiropas Savienības pamattiesību harta
<http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LV.01000101.htm>
(pēdējo reizi aplūkots 20.05.2012)

Bakalaura darbs „Vadoņa varas juridiskas nostiprinājums XX.gs starpkaru laikā autoritāras un totalitārās valstīs” izstrādāts LU Juridiska fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Aleksandrs Ozoliņš

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. iur. Prof. Sanita Osipova

Recenzents:

Darbs iesniegts

Lietvede:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretārs: